

LO MON INVISIBLE

EN LA

LITERATURA CATALANA

II

No cal duptar que las circunstancias y fins los accidents, per petits que sian, influeixen mes de lo que á primera vista podria presumirse, en l'efecte que en los cors produeixen las manifestacions artísticas, y, además de las artísticas, totas aquellas que destinadas estan á mouer los sentiments mes nobles y elevats. No vol dir aixó que ditas manifestacions augmenten ó disminueixen lo mérit, ni que los actes á que aludim sian mes lloables ó dignes de respecte segons la solemnitat de que 's revesteixen; mes eixa part externa predisposa favorablement las voluntats, fins al punt de que s'aprecian ab major justesa detalls que, per lo insignificant, passarian desapercibuts. Pera no multiplicar exemples nos bastará preguntar: ¿Quin efecte nos produhirian las piadosas ceremonias consagradas per

ANY VI.—TOMO II.—N.º 11 Y 12.—27 DESEMBRE 1876.

50

la Iglesia nostra mare á la conmemoració dels faels difunts, si en compte de celebrarse en lo mes de Novembre, lloch tinguessen en lo de Maig, es dir quan tot, los arbres y las plantas y los flors y los aucells renaixen, segons sembla, á nova vida, y tot recorda los plahers del mon? Mes en esta época del any, quan la naturalesa se despulla de son mantell de esperansa, pera cubrirse ab lo mantell tristíssim dels recorts; quan no viuhem mes flors que las flors esgroguehidas ab que teixim las coronas funerarias, que depositam demunt las tombas dels sers que un jorn compartiren ab nosaltres los escassos goigs, las moltas amarguras de que está sembrat lo camí de nostra vida; quan tot lo que en la naturalesa existeix, mou á la contemplació de la breu existencia terrena y á la de la vida perdurable en l' altre mon, eixas solemnes pregarias; eixas devotíssimas funcions; lo dia dels morts; lo novenari d' ánimas; las campanas brandant planyivolment y omplint l' espay de sons tristíssims, ab que van confosos los sencers prechs y oracions piadosas dels faels, y los ecos llastimers del *dies iræ* y de las absoltas,—conmouhen fins á tal extrem, que ab tot y que van ja passats molts anys desde que á tant piadosos exercissis podiam assistir, encara se 'ns nua 'l cor y sentim com esgarrifansas, recordant tant sols l' efecte que 'ns produhian las funcions d' Iglesia del novenari d' ánimas.

Y lo que á nosaltres esdevenia en los derrers anys de nostra infantesa y en los primers de nostra juventut, es dir quan tot sonriu; quan se 'ns presenta sembrat de flors que, á nostre entendre, ja may deuhem veurers marcidas, l' asfelagador camí de la existencia, de segur ho experimentaban ab major intensitat los que ab lo cos inclinat cap á la terra, sentian aproximarse lo solemnial moment d' empendrer lo gran viatge. Y si aixó sentiam nosaltres, habitantats de vila, y vila no petita; y si lo sobre dit recort produeix encare en nostre pit l' efecte terrible que experimentam sempre que á nosaltres arriban las breus paraulas, las secas notas, las inspiradas frases, las aterra-

doras armonías de la incomparable melodía de Schubert, *Der Tod und das Mädchen* (La Mort y la Doncella); aquell conjunt de música y poesía, que gela la sanch en las venas y fa erisar en lo cap los cabells, sobre tot quan es cantat per agraciada y candorosa doncelleta, que interpretar sap com ningú lo pensament pregondíssim que en aquellas s' enclou,—ab mes forsa dehuen sentirho los habitants dels masos y casas solanas, quan aprofitant la claror de la lluna plena del mes de Novembre, retornan á las suas respectivas, ple 'l cap de las ideas que desde la trona ha vertit lo predicador ab l' objecte de ferlos manifesta la brevetat de la vida, l' eternitat dels premis y dels cástichs que 'ns esperan en l' altre mon; y sobreixintlos del cor los tendríssims afectes que ha exercitat lo recort d' un pare benvolgut, d' una muller estimada, d' un fill adorat, que 'ns esperan en las moradas celestials, mentres tant que 'ls acompanyan en son camí los llunyadans sons de la campana que are portats pel vent, ó are apagats per la distancia, senyalan l' aniversari que deu celebrarse al en-sent demá.

¿Se comprèn, després de lo que deixam escrit, l' efecte que debian produhir las obretas que en nostra lliteratura, tenian com á teatre, en que 's realisaban los fets en ellas contenguts, las espantables ó esplendorosas regions del mon invisible? ¿Se comprèn lo resultat que podian esperar-se llurs autors del trevall invertit en la producció d' escrits com l' *Espantós viatge de 'N Pere Porter*, especialment si aquells que 'l llegian ó 'l sentian llegir, aplegats en familia prop de la llar, predisposats estaban, mercé á haber assistit al novenari d' ánimas, per exemple? Y no 's presumezca que al fer esta consideració la soltam á la ventura, puig prescindint de que del context del llibre se dedueix que son autor aprofitá com recurs poetich esta época de l' any, la circumstancia de haber vingut á nos-tras mans, sens cap esforços, casualment, ab brevíssim temps, tres copias de aqueixa mateixa relació, prosce-dents totas de familias habitants en casas solanas, ó llochs

de reduhit vehinat; demostran clarament, ó per lo manco son motiu poderós perā que 's comprega la popularitat que dit llibre degué alcansar. La veritat es que, en nostre concepte, reuneix tots los requisits imaginables pera que facilment conquerís éxit tan assombrós. Bastará pera demostrarho una breu noticia de esta curiosíssima narració, de la qual, després de mes de doscents cinquanta anys, se 'n conservan en certs indrets, molt claras reminiscencias, y no pochs recorts. ¹

Un pobre y honrat pagés de Tordera anomenat Pere Porter, veu inesperadament sos bens inventariats, en virtut de reclamació d' un acreeador á qui donats los tenia en hipoteca, per rahó de cert debitori contret en temps de malas anyadas, debitori ab tot que estava ja cancel·lat. Com se pot compendrer, protesta del embarch fent present qu habia eixit de obligació; mes en la impossibilitat de produhir la escriptura de carta de pago,—que com sol succehir y mes avans que al present, no acostumaban trauerer los interessats, pera estalviarse gastos, contentantse ab que, com diuhen en son llenguatge, s' haja esborrat lo deute en casa del Notari,—se traba la execució, sospenentse tant sols sos efectes, quan mercé á la confiança que inspiraba la coneguda honradés de Porter, ofereix mitjansant jurament, satisfer lo deute, ab tal que se li concedesca anar á Massanet á recullir certs diners que li hi estant debent.

Concedit facilment lo pel deutor sol·licitat, se posa en continent en camí, y al cap de breu temps se topa ab cert arrogant viatjer, jovencell, discret y ben plantat, cavaller en un rocí, y ab un altre de refresch, que feya la mateixa via de Massanet, y que veent á Porter tant capficat y entristit li pregunta sol·lícita y carinyosament que es lo que de tal manera l' amohina, oferintli conort y bon consell. Cedeix á la fí Porter als prechs del desconegut, y deslliurat un tant del pes que 'l cor li oprimia, se

¹ Lo *Pero Botero* de las calderas ab que' se sol espantar als infants ¿seria tal volta lo Pere Porter del Viatje al Infern?

determina á aceptar, be que ab cert rescel, la cavalcadura que' anaba de vuit y que ab insistencia li habia ofert lo cavaller.

Cavalcar, veurers emportat á tota furia pel cavall, cruzar de la mateixa manera, valls y montanyas, afraus y singleras, montanyas y planuras, serras y valls, terras y mars, sempre corrent com l' huracá; sempre volant com la tempestat, cosa es ni vista ni sentida. Lo pobre Porter s' encomana de tot cor á Dèu pera que 'l salve de tant gran perill, y á la fí y al cap de molt temps de correr tant desatentadament, penetra en una inmensa planura de flamas ardents coberta, ahont pateixen torments horribles los delincuentes y pecadors. Allí presencia los castichs y punicions que sofreixen molts que conegué en vida y allí topa per últim ab lo Notari autorisant la cancellació del debitori, causa de tots los pesars, y per hoca del mateix sap ahont se troba lo albará d' apricias que conté la de la ápoca ó carta de pago. Després de aixó no veu punts ni horas pereixir d' aquell horrible lloch; mes deu presenciá pesar seu altres suplicis y penas no menys cruels y aterradoras, fins que presentátselhi un altre jove vestit de romeu, li dona un cap del bordó y de ell agafat, logra eixir de l' infern.

Passat breu temps y veense abandonat de guia tan generós, procura reconeixer lo terreno ahont se troba: lluny de lluny distingeix una vila molt galana que presum sia altra de las de la provincia de Gerona, y sap ab greu espant que es Morvedre en lo regne de Valencia. Aquí li esdevé una malaltía que li dura desde 1er. de Septiembre fins á primers d' Octubre, y restablert de ella te espay sufficient pera arribar á Hostalrich, residencia que fou del Notari, en lo dia primer de Novembre, y presentarse en lo següent, so es en lo jorn dels morts, á la casa ahont habita, en la qual, seguint las instruccions per lo mateix donadas desde l' infern, y despreciant las xansas y burletas que li feyan los que 'l tenian per boig ó per lo manco alienat, troba 'l document ab gran espant y admiració dels

presents: demana testimoni del mateix á fí y efecte de neutralizar los de la execució, y donant gracias á Dèu que de tal manera l' ha afavorit en sás penas y adversitats, acaba recomanant lo ben obrar á las gents de tots estats y condicions.

Tal es en breus paraulas l' argument d' eixa *narració* ó *llegenda* que, ab tot y careixer de valor literari, respecte del llenguatge y forma en que van exposats y se manifestan los diferents epissodis que la constitueixen, lo te y no de curts quilats, respecte á sas tendencias, á son fondo y á sos detalls, principalment si 's considera que de ple á ple pertany á la categoria de la literatura popular.

A poch que 's mire atentament, se veu manifesta la intenció de presentar l' Infern ple de personas de importancia y posició elevada; puig si be es cert que 's consigna que n' hi ha de tots estats y condicions, sols se pintan detingudament los castichs y suplicis imposats á los que pertanyeren á las mes altas categorías del Estat, y fins podria dirse que una terrible prevenció contra la curia, á la qual s' atribueixen tota mena de excessos y malifetas, fou lo que dictá l' escrit que examinau, que ofereix en certs indrets las formas nuas y descarnadas del llibell mes infamant. Si l' autor se reduhí al paper de reportador de las novatxerías y murmuracions de genteta de carrer, no feu mes que seguir la tradició, sempre continuada, desde la criada de Augsbourg ¹ fins al present ²; mes si fo-

¹ Parla Ozanam en lo capítol *Sources poetiques de la Divine Comedie*, d' una criada que duyan á enterrar, que ressuscitá, á fí y efecte d' avisar á un Notari, que esmenás cert error, ab malicia comés, en la redacció d' una escriptura, si vol lliurarse dels torments que li esperan en l' infern.

² En lo *ball dels diables*, que es un dels mes importants espectacles de certas festes majors de las provincias de Tarragona y Barcelona, en lo qual se executa una representació que te bastant de *pas* ó *misteri* dels que constitueixen las primeras manifestacions de la poesia dramática, un dels dimonis, á qui dona Lucifer lo nom de primer *borron* (*bourreau*?) essent una pistola que li entrega, la insignia del seu cárrech, manifesta que acaba de conduhir al infern

. una enrestinada
de notaris y ambucats
agutsils, purcuradors (*sic*).

ren reals los fets que refereix, com mou á creurerho la circumstancia de referirlos ab tots los pels y senyals, citant, fins per sos propis noms, als personatjes que 'ls cometeren, cal dir que te poquíssim que envejar la gent que vivia en aquesta terra en los derrers anys del segle di-seté.

Mes prescindit d' aixó y fixantnos solsament en la part literaria, hi ha motius sobrats pera sospitar que l' autor del *Viatje de Porter* era prou coneixedor de las obretas del género á que pertany la que estém examinant, y pot ser pot ser, fins lo poema de Dant, ja que frecuentment se val dels medis per est ab insistencia empleats. Com est castiga als pecadors ab penas corresponents als crims que en vida cometeren, y aixís com lo cantor de la sublime trilogía, nos presenta á Bertran del Born portant en las mans llur cap á manera de llanterna, en la relació de Porter trobam á un que prevaricá portant en las sebas lo procés: gitat en llit de flamas, entremitj de duas fembras al que en vida 's distingí per llurs dapnables voluptuosas aficions; assegut en cadira de ruelas punxas á un inno-ble advocat, y posats per catúfols en la sinquena d' una cinia á certs pare y fill que s' insultan y maleeixen, cada volta que 'ls toms de la roda los posan l' un de l' altre enfront, suplici que involuntariament porta á la memoria l' imposat als pródichs y als avars per lo poeta florentí, y que bastaria á acreditar nostra presumpció, si ja no la robustissin altrás moltas reminiscencias,—pot ser coincidencias,—tals com l' espantós borboll produhit per los crits, renechs, plants y malediccions dels condempnats, que recorda aquell que deixá fret y glassat á Dant, tan bon punt com posá 'l peu en lo primer cercle de la terrible mansió; y lo haber estat Sant Jacme, lo piadós benefactor, pel cel tramés, pera traure al honrat PORTER d' aquell lloch de tenebras y horrors.

Ni 's pot duptar tampoch de que l' autor coneixia la manera de emplear los recursos poétichs, si 's considera que comensant la acció lo dia 23 d' Agost y no essent me-

nester pera desenrotllarla mes que deu dias que eran lo termini comedit á PORTER pera que satisfés la cantitat que se li reclamaba, si no volia veurer venuts los efectes embargats; la allarga fins al dos de Novembre tant pera que realisada esta sia mes notable l'efecte produhit per la invenció del document que la anul-la, com pera poder col·locar la escena en lo jorn de la commemoració dels difunts, en lo qual deuen trobarse mes disposats los esperits pera apreciar las consecuencias d'un aconteixement com lo que debian presenciar: y fins en lo retorn de PORTER precisament en la diada de Tots Sants, y en la incredulitat y glassadora desconfiansa dels vehins de Torreda y Hostalrich, creem descobrir cert perfum del sentiment de dupte que empleat com recurs artístich en lo *Carnaval de Rosportden*, trobam després repetit en quants han tractat lo mateix assumpto, personificant l'escepticisme en lo disbauxat *D. Juan*.

Tampoch deu passar desapercibuda la pintura dels principals personatjes, PORTER y lo *Dimoni*, ja que lo desempenyo de la mateixa demostra un profundíssim observador. Astut y orgullós lo segon, pot contemplarse en aquell tota la bondat y senzillés decor de los de la classe á que pertany, barrejada ab la desconfiansa y ganseria que constitueixen, si així podem dirho, una part de sa fesomia; puig si be al principi nos sorpren un rescel que res justifica, ja que lluny de presentarse lo dimoni ab los signes ab que generalment lo representan nostras rondallas y llegendas populars, (la cua y las banyas,) se ofereix com gentil macip, fins al punt en que, prescindint de tota consideració, s'arrenca la careta y diu qui es; mes tart comprenem que no debia mostrarse confiat de cap manera ab un estrany, qui per haber massa confiat en un conegut, se trobaba en tals afanys. En cambi no desment PORTER son caràcter una sola vegada en tot lo contingut del llibre, tant respecte del llenguatge de que 's val, com y també com portantse com honrat y home de grans conviccions cristianas, fins ab aquells que 'l motejan d'orat. En tes-

timoni d' aixó podem dir, que quan un xavalet desvergonyit l' hi pregunta ab molta sorna y picardía «¿D' ahont veniu? ¿Qué diu que sou anat al Infern? ¿Quinas novas ne portau? ¿Quin estar hi fa?,» se contenta dientli: «Ves, preguntauho á ton pare que es allí dampnat, ben calent y governat sens sentir fret.»

Si afejim á lo dit un dialech facil y expresiu, la atinada elecció de moltas de las paraulas, y fins l' aconteixement motiu del viatge, deurem convenir en que 'l treball que examinam ja que careix de certas condicions que donan valor á determinadas composions literarias de gran estima, atés lo género á que pertanyen, lo te y no poch per lo que al fondo 's refereix, pujant de punt en lo concepte histórich, ja que en ell se fan alusions á certs fets, molt notables, que després de tres segles habem vist realisats, com per exemple la construcció del Canal d' Urgell, del que molts podrian dir, «ni may que s' hagués vist»; indicantsen d' altres que bastan per sí sols pera que 's puga formar concepte caval relativament al estat de Catalunya en aquells temps.

¿Quina pogué esser la causa determinant d' haberse compost eixa llegenda que ab tot y esser de reduhidas dimensions, alcansá la importancia y popularitat que avans habem dit? Dificilment podrém respondrer á semblant pregunta, puig no trobantse en tota ella la mes insignificant referencia als aconteixements públichs de la época en que se suposa que lo fet tinguè lloch, no hi ha motiu pera presumir que exercís l' esperit polítich la influencia mes insignificant. Mes be hi ha motiu pera pensar que mogut l' autor per piadosos sentiments, ó fortament impresionat á la vista de tantas malifetas, se proposá evitar la sua repetició, fent públicas las maldats y recordant las penas que deuenen sofrir en l' altre mon aquells que olvidant lo compliment de sos debers, y lo de las prescripcions morals, á efecte las portaren sens altre fí que satisfer sos brutals apetits y malignas inclinacions. Pot ser fou menys lloable lo motiu que dictá lo treball: tal vegada no degam veurer en ell altre cosa mes que una arma de venjansa

manejada per qui 's troba víctima ignoscent de intrigas criminals; mes atenent á lo que avans habem manifestat, nos inclinam á creurer que 'l treball que examinam es resultat d' aquella poesia que, habent tantas manifestacions de tota mena donat en lo decurs de la etat mitjana, anaba desapareixent tot d' una que s' oferian las brillantíssimas concepcions que constitueixen lo preuat tresor de las lletres espanyolas en los segles setze y disset.

Móunos á discorrer aixís la circumstancia, per cert remarcable, de trobarse en ell tots los caràcters propis de las llegendas populars fins á un punt que hauriam sospítat si la obra s' hauria escrit després de generalisada per medi de la tradició oral, tenint en compte los dialechs que posa en boca dels condempnats y parafraseja després lo dimoni, pera ferlos mes clars é inteligibles á PORTER, á no mediar la circumstancia de citarse multitud de noms propis que dificilment s' haurian conservat ab exactitut, á no trobarse avans consignats en un document que servis de patró als copistas pera multiplicar los exemplars de la relació. Sia d' aixó lo que vulga, y es la que anam á consignar altre de las circumstancias que deuen tenirse en compte pera formar judici respecte dels motius que induhiren á escriure lo VIATJE, no deu passar desapercbut l' intent manifest y constant de revestir los finjits aconteixements dels colors de la veritat, á qual fí se insisteix en lo fet d' haber vist PORTER en l' Infern las ánimas de moltas personas, que vivian encara, quan ell sortí de sa casa pera anarsen á Massanet ¹.

Queda ab lo dit manifest lo concepte y judici que 'ns ha merescut lo en un temps popularíssim VIATJE DE PERE PORTER. Tal vegada li hajam donat major importancia de la que realment mereix; mes en est cas, sempre nos que-

¹ Un fet igual podem veurer en lo *Viatje de Perellós al purgatori de S. Patrici*. «..... E aquí vihuy motz de mos companhos e motz de mos parents y parentas.

E aquí iéu vihuy lo rey Don Joan Darago e vi fraire Francés Delpueg del ordre dels fraires menors del convent de Girona.

dará 'l consol d' haber treballat una vegada mes en favor de las lletras catalanas, cridant la atenció de las personas doctas y estudiosas sobre est curiós treball, mentres arriba lo jorn, ja próxim, de donar á la estampa, una de las mes importants de sas produccions: la traducció de la «Divina Comedia» feta per N' Andreu Febrer.

E vihuy na Aldonsa de Queralt la qual era ma neboda, la qual encaras non era morta quant jeu partí de la terra, e jeu no sabia sa mort.

Totz aquetz eran en via de salvatio, mas per sos peccatz eran en aquella pena, La pena major que ma neboda avia ni suffria si, era per los affachemens que en la cara se avia fayts en sa vida.» (*)

(*) Si per ferse affachaments en la cara 's deu passar lo Purgatori, ja poden considerar lo que 'ls espera las jovencellas de nostre temps, que ja no sols s' affachan y emblanquinan, fent us de la *Veloutine* de Charles Fay; y de la de Viard que fa tornar «Jóven y hermosa», donant al cutis «tersura, frescura y suavitat»; y de la *Leche antefelica*; y del *Blanco de Laís*; y de la *Lecve de Venus con savia de coco ecuatorial*; etc. etc. etc., sino que 's rebossan, allisan y fins s' estucan, en fret y en calt.

GAYETÁ VIDAL Y VALENCIANO.

Novembre de 1876.

RECORTS DE CATALUNYA

L' ESTANY

À MON AMICH J. M.

No es menester esser poeta ni artista pera sentir una meravella especial, devant de cert genre de bellesas... La remor bronca del torrent que s' estimba de dalt las espadadas singlaras, las acimadas crestas envoltas en eternas auréolas de boyras, la vall fosca y ombrívola, lo penyal feréstech, l' ampla y espessa boscuria entre quals gegantinas copas despunta severa la torre groguenca d' un campanar ó la feixuga fábrica d' un castell feudal mitj esvinsat pe 'l temps, la volta misteriosa del claustre bizantí, l' escantonada lladronera del homenatge, son altres tants objectes que omplen l' ánima d' un sentiment vagarós é indeterminat, emsemps que poétich y sublime; sentiment, que l' enlayra á un mon desconegut é ideal, que la fantasia pobla de llums y figuras, tretas, puras é immaculadas, de la tradició y la llegenda.

Tal concebiam y esmaginavan nosaltres al recorre, fá poch, las montanyas accidentadas de Catalunya.

Las vidas históricas ostentant encara llurs monuments silenciosos y elocuentes, páginas de pedra, que 'ns esmen-

tan els barons y comptes, els monestirs sumptuosos ab las devotas sepulturas hont dormen en la pau de Deu las mes bellas damas del jardí d' amor de Catalunya y 'ls fills mes il-lustres de la casa d' Aragó, els ennegrits murs baix qual teixinat riquíssim ressonaren un dia ab las alegres veus dels senyors las notas melodiosas dels trovayres, las catedrals góticas en quals hem passat nits tant deliciosas, mentres els raigs de la lluna, atravessant las delicadas fulles del rosetó, banyavan de llum suau l' hermosa fas d' una Verge y feyan com sonriure als ángels de marbre; tot tot ab veu enérgica y dolça ens parla del passat, evocant en nostre cor eix sentiment que, si be no compreném, s' ens emporta l' ánima, inundant nostra vida fins á identificarnos ab alló mateix qu' estám contemplant, despertant espontáneament, del pregon de nostre sér l' idea ombrívola del no res de las humanals grandesas...

Molts son los recorts de Catalunya, tants que poden omplir inmensos volums, com omplen nostre esperit sas bellíssimas perspectives contempladas de dalt dels cims de Montserrat ó de 'ls fantástichs collets del Montseny, perspectives que la distancia aixampla, las bromas sombreijan y tancan y velan las boyras, com el temps amaga misteriosament la tradició, deixant per aixó prou camp al historiador per espigolar, y prou cel al poeta, per estendre las alas y cantar plé d' entussiasme.

Afortunadament han trobat ja 'ls *recorts y bellesas de Catalunya* dignes intérpretes en inolvidables escriptors *de la terra*, que sempre ha de considerar com son millor fill al malaguanyat Piferrer, triat historiador y poeta. No obstant, entre 'ls molts monuments notables de Catalunya, celebrats per nostres artistas, n' han quedat encara d' olvidats prous, que no son menys bells, per ser més humils, y que, si son més pobres, no deuen per aixó ser exclosos de l' historia de l' art monumental cristiá de Catalunya, com per exemple l' esglesia del poblet de l' Estany, ahont, aytal pensant, entravam una tarde fredorosa del passat mes de abril.

Fatigats y relliscant entre la neu, qu' anava blanquejant la terra, deixant enrera la plana de Vich cuberta de vapors, y costejant alterosos turons, arribarem per fi al poble, quant los gelats borrallons mes grossos y espessos queyan. Tot apareixía mort á l' entorn; els arbres alsavan sos descarnats brassos á un cel fosch y cendrosench y las masías aparensavan mes rónegas y tristas mitj soterradas per la neu que amagava son portal y teulada.

Entrarem al poble ab una poca forsa del Regiment de*** y tot seguit vaig surtir del allotjament per visitar el solitari monestir.

Era el Dijous Sant y estava l' esglesieta il·luminada per 'ls ciris del humil monument, al peu de quals escalas pregavan algunas devotas... No res notable conté la nau. L' emblanquinat de las parets, columnas y volta contrasta més ab la faixa negra que la ceneix. Un obscur retaule d' escás mérit distingías' en l' altar major.

Apenas deixava veurer res més la poca llum, qn' al través d' una fosca cortina entrava pe 'l rosetó central... En cambi, empero, el reduhit claustre 's presentava á la vista curiosa espietjant de bellesa, aixecant sas ombriuas arcadas sobre la blanca superficie del jardí.

Pertany la seua arquitectura al genre bizantí. Una fileira de columnas avariadas, que sosté 'ls archs, volta lo jardí humil y abandonat. Representan els capitells passos de la sagrada escriptura, toscament cisellats: l' un figura á Llatser surtint de la tomba; la cena, el bautisme de Jesús y quelcunas parábolas del Evangeli altres; no hi mancan tampoch escenas de la vida profana, un cassador perseguint un senglar, dos cavallers que lluytan; ni fullatges, monstrosos y diferents invencions del artista. Tots los relleus sobresurten bonichs, senzills y clars; lo temps, que ha anat omplintlos de pols y l' incuria deixantlos olvidats, no han pogut destruir encara eixos preciosíssims treballs de las passadas géneras.

Encastadas en las parets se veuhen altas y mitg esborradas lápidas ab caràcters gòtichs, en una de las quals jau

l' estàtua d' un guerrer qu' empunya en la ma l' espasa amenassant y nua *com si fos á la vespra del combat*. Amples fossas enllosan la terra, ahont dormen l'eternal somni gent de mes humil llinatge.

Tot lo claustre respira pau y convida á la meditació y al reculliment. Acabava de embellirlo l' espessa capa de neu que tapissava el verger, els caramells que penjavan de las columnas y cubrian els frisos, las plantas parásitas que creixian en las junturas de las pedras y la molsa que verdejava en las parets.

El brocal llaborat del pou surtia obscur entre la neu en mitj de herbas y flors boscanas primerencas mustiadas, entre las quals la margarida tremolava sos botons d' or y sas fullas perfumadas la violeta.

Desde 'l claustre oviravas la feixuga torre pe 'l temps mes qu' aquell malmesa encara. De las escafidas finestras bizantinas, quals mitjarchs se sostenen en una petita columneta la vista distingia las casas del poble aplegadas als peus del monestir y mes lluny la campinya humida y fosca.

Diuse lo poble Estany pel gorch que hi ha á prop del monestir, entorn del qual s' anaren edificant casas, que formaren la població nomenada. No sé l' época en que seria abandonat el convent y no puguí seguir l' interior del edifici que crech es del tot inhabitable.

Poca cosa diuhen al viatjer sas parets ombriuas y únicament mereix atenció la porta que de defora condueix al claustre. Mes hauriam pogut apendre en aqueix á poder estar mes temps sota las seuas voltas per estudiar els frisos y descifrar las inscripcions de las lápidas.

Hostes de poch moments en ell, la veu de la trompeta que 'ns hi feu entrar á descansar, ben tost va tocarnos la partida. Llavors recordarem que no eran allí novas las petjadas del soldat y que en altres jorns mes tristos el remor de la lluyta havia penetrat fins á aquells murs solitaris.

Consagrarem una memoria al passat y oferirem un tribut d' admiració al art cristiá de nostre poble.

Quant ens allunyavam d' allí, contemplant lo negrench campanar, debilment banyat pel trist crepuscle d' un capvespre melancólich, la plana espaciosa cuberta de boyra, l' espay poblat d' ombres misteriosas, deyam entre nosaltres mateixos:

«Vet aquí una altre ruina; mes malhaurada que las profanadas reliquias de Ripoll, de Santas Creus y de Poblet, no trobará, potser sisquera qui de pas admirí la seua bellesa y plori sa desgracia.»

FRANCESCH BARADO Y FONT,
oficial del exércit.

Vich, 31 octubre 1876.

DISCURS

LLEGIT EN LA INAUGURACIÓ DEL ATENEO
DE LA CLASE OBRERA DEL POBLE NOU

MINYONS:

OSALTRES que 'us lleváu cada dematí á toch de campana, ó que acostumats á un número determinat d' horas de dormir teniu la obligació que 'us desperta com un criat invisible, quan las estrellas en lo hivern, ó l' altura del sol en l' istiu vos marcan la hora del treball, qué feu la primera cosa? Encendre llum si es nit encare. Obrir los finestrons si ja es de dia. Es dir, satisfer al sentit que ab tot y ser corporal es lo qui més relació tè ab la inteligencia: lo desitx de veuréushi y de véurhi ben clar. Hi ha hagut molts sigles que per la humanitat may era de dia, quasi tothom dormia en lo quarto fosch, y treballava ab la llum de una teyera, mentres los amos del mon passavan la vida entre plahers y disbauxas, adulats per un quants aixerits que poguéntse banyar bè ab los raigs del sol se cuidavan poch dels que treballavan á las foscas. Mès aquestos temps, gracias á Deu, son ja llunyans, y á copia de tronadas s' han anat esbargint las boiras: y pus qu' ha ja vingut una época en que 'ns podem

vestir ab claror de dia, obrím bè 'ls finestrons y que entri la llum de bat á bat.

Lo passatge soptat de las foscas á la llum pot ser causa de que los ulls ens fassan mal una estona; pero será en lo primer moment; y á fí de que lo malestar duri lo menys possible anem aviat á la font y rentémnos bè y tindrem lo cap més serè. Y ¿quina es aquesta font d' aigua clara, d' aigua pura?—Es la ciencia y la virtut; la instrucció y la moralitat. Un escriptor del sigle passat, italiá y del molt bon judici, deya que las reformas que 's fan en una nació per las quals un poble no hi está preparat son las bancarrotes de la civilisació. Aixó que era una gran veritat en aquell temps, en que si lo poble no estava preparat li era molt difícil prepararse, ho seria are si tenint los medis de ferho no procurava posarse al corrent. La llibertat d' associació y la llibertat d' ensenyansa nos franqueijan lo camí: aprofitémnos, donchs, posanthi cada hú la part que li corresponga, á fí de que si no aturém la bancarrota sia al menys tan insignificant que no valgui la pena de parlarne.

Dels beneficis d' altres llibertats conquistadas, ja 'us en parlan massa los periódichs, ja 'us las destrian adoju en los clubs, y si saben inculcarvos los debers com volen fervos compendre los drets trobaréu en ditas conferencias lo camí de ser bons ciutadans.

Aqueixas novas cátedras de educació política no han pas per só fet tancar las cátedras del Evangeli, y teniu los mateixos llochs que avans per anar á rebre la educació religiosa, y l' principis de moral basats en la esperansa d' una altra vida, que Jesucrist feya rajar tan purs dels seus divins llavis en lo sermó de la montanya, y que per deixar ben grabats en lo cor dels seus deixebles los hi donava un exemple continuat en los actes de la seva existencia.

L' objecte del Ateneo no es donchs ni la educació política ni la educació religiosa, sino la educació intelectual y, com á consecuencia, la educació moral del obrer: y dich

com á consecuencia, pus no se ferá expressament, perque la cadira de la classe no pot fer concurrència á la trona, ni tenim autoritat per parlar com uns sacerdots. Mès, ó seriau fets d'una altre pasta que la generalitat, ó haveu de guanyar en bons sentiments á mesura que vostra inteligencia oviri horissonts mes amplas que 'us acostin á la idea del infinit; y compendreu, no sols en nom de la moral sino en nom de vostres mateixos interessos, los perjudicis que ocasiona la peresa, la ignorancia, la imprevisió y una mala conducta; y lo esdevenir felís que podeu alcançar instruintvos y practicant las bonas costums, la inclinació al ordre y á la economía; la manera com la virtut conserva los capitals que s'adquireixen per petits que sian; com los fa creixer ab l'estalvi, y robantvos algunas horas al café y á la taberna vos dona una dignitat que, lluny de semblarse á la vanitat del tonto ni al orgull de la serp trepitxada, fá olvidar las diferencias de fortuna, y las distancias en l'ordre social, y portará probablement á un dels vostres companys á un sitial del congrés.

Tal volta n'hi haurá alguns, sorts del front que dirán que la instrucció no serveix mes que per fer mal, y altres que dirán que no serveix perque no 'ls hi convé. Mès ja ha passat lo temps en que no 's deixava apendre de lletra á las minyonas per por de que no escriguessin als seus promesos, ni als minyons perque no 's pervertissin ab malas lecturas.

Altres n'hi haurá que sense ser enemichs de la instrucció, mès sí peresosos de mena, dirán ó que son massa vells pera apendre, ó que ab poch ne tenen prou pèl seu ofici. De segur que aquestos no han pensat may perque hi son en aquest mon. Han vist que las plantas grillan, creixen, se desrollan, se reprodueixen; que 'ls animals creixen, s'enforteixen, perfeccionan alguns las sevas qualitats y 'ls seus instints; y ells contemplan tambè com lo se cos fa lo mateix que 'ls animals mentres que la seva inteligencia queda estacionaria. ¿Quin compte donarán á Deu d'aqueixa llavor que 'ls hi posat en lo servell y que no l'

han deixada més que grillar per culpa seva, mentres en lo servell dels altres creixia ab tanta ufana? L'home tèn lo deber de perfeccionarse, de rompre las cadenas de la ignorancia, porque aquesta es la mare de la esclavitut. Y tèn lo deber de perfeccionarse porque tèn un element susceptible de perfecció. L'home no es pas una máquina feta per obeir á una forsa estranya, per realisar una serie invariable de moviments, per donar una cantitat fixa de treball, fins que *la Mort* fa de desmuntador y deixa las pessas trencadas y abandonadas rovellarse y ferse malvé. Veritat es, que del progrés de la ciencia, del exámen de las funciones vitals, y de la semblansa que hi ha entre la vida animal estudiada en l'acte important de la respiració y l'flama de una candela ó de una fogaina (pus tot no es mes que l'aire que crema la sanch en los pulmons, y lo carbó en las brasas), alguns metjes n'han deduit que nosaltres no eram més que una caldera ó mes ben dit una locomóvil. La comparació ja es exacta pero hi manca la part principal: hi manca 'l fogonista ó 'l maquinista, y ja sabéu bè que quant més apte es aquest, y mes cuidado hi tinga, estalviarà mes carbó, la ferá marxar mes bè, li ferá guanyar més, y la ferá durar mes temps, y en més bon estat.

Lo fogonista del nostre cos es donchs l'esperit, es la inteligencia y tot quant tendeix a donarli mes impulsio á ferla resaltar mes, será no sols lo compliment de un deber sino un augment de satisfacció de las nostras necessitats, una conservació de la nostra salut, y un allarch de la nostra vida. Partiu del principi de que d'apendre no se'n acaba may, y que no hi ha res de inútil en lo estudi de las ciencias. Y per convéncervos de que fins la historia es útil á un sabater, vos contaré un fet que tingué lloch en la vila de Saarbruken en la Prussia rhenana, l'any anterior al en que vaix habitarhi. Se tractá de fer una *festa de Caritat* (com ne diuhen ells) á la manera de las cabalgatas que surten per carnaval á fer capta per las casas de beneficencia, y volguent representar un fet histórich, cridaren als

sabaters per veure qui d'entre ells feria lo calsat de la época que 's tractava de representar. Cap dels vells no ho sabia, y un jove que acabava d'establirse parlá ab tant coneixement d'aquell sigle, y de las vestiduras y especialment de las botas que usavan los cavallers y las damas d'aquell temps, que li encarregaren totas las de la cabalgata, que la constituian los fills de las primeras familias de la població, y quedaren tant contents del seu trevall que tingué desde llavors la parroquia mes numerosa y que millor pagava.

Vos he citat aquest fet perque compreguesseu ab claretat las ventatjas materials que se 'n trahuen de la educació intelectual: mes hi ha altres exemples que vos farian veure que la instrucció y la moralitat no sols portan al camí de la fortuna sino als primers puestos del estat, als primers pedestals de la ciencia, al primers medallons del temple de la Gloria. Acceptat lo principi de que cada hu es fill de sas obras, ja no hi ha barreras pera passar d'una classe á una altra, y als obrers ilustrats no se 'ls tancarà la porta, més aviat ó mes tart, per cumplir la missió política d'un Lincoln ó adquirir la reputació científica d'un Franklin. Vos cito aquestos noms, perque suposo que serán de tots vosaltres coneguts, puig si habiam de fer la historia dels fills del treball que s'han fet ab la seva ilustració y bona conducta un nom en la ciencia, en la industria, en las arts, en la política, en la navegació, etc., n'hi hauria per parlar tota una setmana. No vull encare que piquém tan alt: á Barcelona mateix, en aquest poble y tal volta entre 'ls socios del mateix Ateneo, hi ha personas que ocupan bona posició que nos donan de menys de dir que tota la seva fortuna es deguda al seu treball, á la seva constancia y al seu desitj de progrés y perfeccionament y que com á simples obrers varen donar los primers passos en la seva carrera. Ja que no com á modelos dignes de vostre imitació, perque tothom te 'ls seus defectes, ni com á objecte de la vostra enveja, l'exemple del fruyt del seu treball y del seu estudi sia pera vosaltres un estí-

mul pera anar endevant, pera aprofitar moltes estonas perdudas, pera fugir dels vicis, en fi, per fervos més bons fadrins, bons amos mes tart, homes mes virtuosos y mes dignes ciutadans.

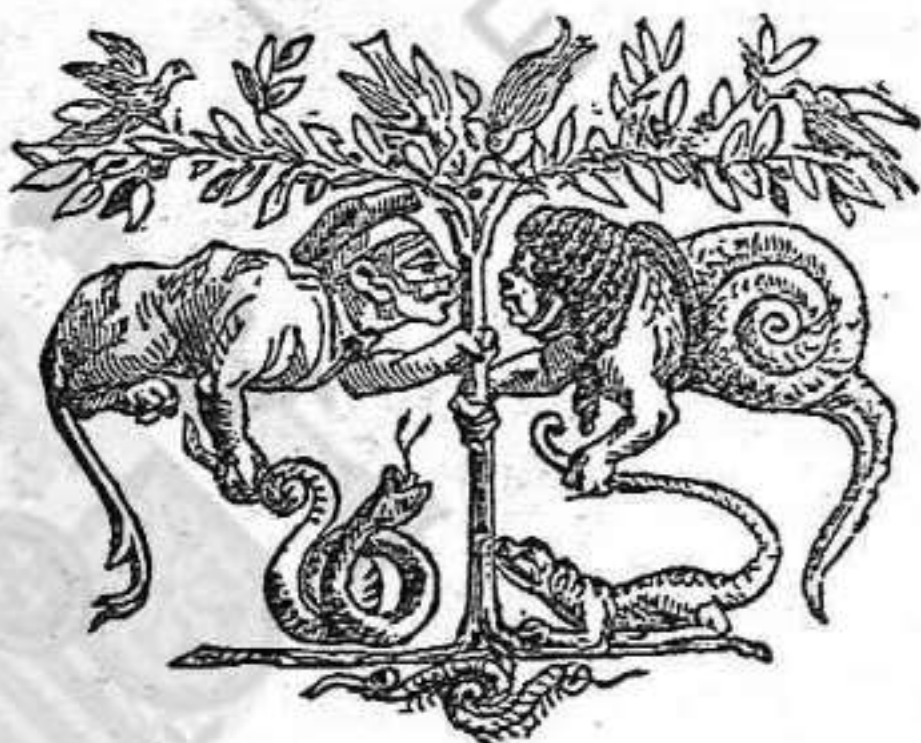
Prou es ben cert que si los goberns passats haguessen deixat pendre á la educació intelectual de la classe proletaria lo vol que ha pogut desplegar ab lo capgirell que han fet las nostres institucions, hauriam arriuat insensiblement á la conquesta de las llibertats que altres paissos ja posseheixen de temps, sense cap sotragada violenta, sense 'l fantasma *del Cop* que smpre 'ns amenassava y espantava més que 'l cólera, sense pronunciaments inútils que sols se feyan simpátichs perque desplegavan la bandera del progrés, y que feyan que tothom s'hi entregués de bona fé, sense demanarlos comptes, y sense saber sisquera allá ahont anavan. La ignorancia dels verdaders principis de llibertat y de justicia es lo que dona lloch á la divisió dels partits, lo que ha sostingut per sigles las castas y 'ls privilegis, lo que manté encare la tirria entre las nacionalitats, lo que no deixarà veure fins de aquí á molt temps, las semblansas y á voltas la superioritat de las inteligencias al través de las deformitats de las testas y dels colors de las diferentas rassas que poblan la terra. En lo terrenó de la ciencia tots anem á la una: y per so en los llochs destinats á la instrucció lo fi es per tots lo mateix: lo mestre no ha de veure mes que deixebles; los deixebles no han de veure mes que companys; los socios no han de veure mes que amichs. A fora cada hú tinga afecte al seu partit: aquí tots hem de ser de un sol partit, del partit de la veritat.

Aixó no vol pas dir que la influencia del Ateneo no s' hage de deixar sentir defora: al contrari. Un dels efectes principals de la educació intelectual y moral del home es lo de purificar y donar mes axampas á las afeccions que naixen instinctivament en lo cor humá, que uneixen lo marit y la muller, lo pare y 'l fill, lo germá y la germana; que

lligan l' home ab los seus amichs, que fan íntimas las relacions ab los vehins, que 'ns arrelan al país hont hem nascut y hont habitám, y que 'ns inspiran compassió pèls qui sofreixen, sian quins vullan. La educació intelectual transforma l' instint ab un deber y la inclinació natural ab una verdadera simpatía. Per exemple, l' amor que un pare porta als seus fills prové principalment del instint, de la naturalesa: pero si no hi havia més qu'aquesta no 'ns diferenciariam gayre de las bestias, y aixó que n'hi ha moltes que'ns podrian donar lliçons de carinyo paternal. Mes desde 'l moment en que un pare considera al fill no com un plansó que ha de creixer, sino com un cor que s' ha de formar, com una inteligencia que s' ha de desenvolupar, y 'l vol fer digne, desinteressat y amich dels seus semblants y de la seva patria, á las horas aquest instint, aquest crit de la naturalesa es ja una cosa mes elevada, es un sentiment generós, es cumplir ab la verdadera missió de pare, es lo sacerdocí de la familia. Oh! si ho meditessin bé, prou veurian que pujar bé un fill, instruirlo y educarlo vol mes cuidado y mes seny que governar una companyía de soldats, ó una cuadra de telers, y no obstant ni ha molts que tenen aquell cárrech sens haberho ben pesat avans de contraure matrimoni. ¡Quánta diferencia entre 'ls fills d' aquells que no saben mes que 'l seu ofici, y 'ls fills dels operaris instruits que son, si no los verdaders mestres, los que repassan las lliçons als seus fills, los fan traurer reglas, llegir en familia, despertántlos lo desitj de aprendre, y guiántlos ab lo bon sentit que demostra nostre poble, pel camí d' una modesta posició afanyada ab lo treball y la inteligencia. En lo interior de la familia coneixeréu mes tart los beneficis de la educació intelectual, los beneficis del Ateneo. Y fins lo dedicar una hora cada dia á fixar vostra atenció en los estudis de elements de ciencias, cálculo, geometría, dibuix, etc. será un bé per vosaltres mateixos, puig contribuirá á mantenir l' equilibri entre 'l cos y l' esperit, que es la base de

la salut. Los que s' ocupan de treballs de inteligencia van una hora al gimnassi; los que us ocupeu de treballs corporals veniu una hora al Ateneo, y no dupteu que d' aquesta ne traureu á proporció vosaltres mes profits que aquells no 'n trahuen de la primera.—He dit.

DAMÁS CALVET.

SEPULCRE DE STA. EULALIA

o Sr. D. J. Narcís Roca en la nota 8.ª corresponent á sa important Cronología dels Comptes de Barcelona avans de Wifredo lo Pilós, en LA RENAIXENSA, del dia 18 del pròxim passat novembre, encara que com per incident, opina que lo preciós sepulcre de Santa Eulalia se posés en la nau del mitj de la Seu en son crucer, pera que pogués ser admirat com se mereix: y afegeix que parla de ést y altres monuments del Culto solament com amant de las bellas Arts y dels estudis històrichs.

En est sol concepte desitjò que se m' permeti exposar també la mia opinió, per insignificant que sia.

Si s' tractés de un lloch seglar, com Museo ó sala de antigüetats, crech acertada la idea: mes, parlant de una Esglesia, de una Catedral; me sembla que no podria admetrers' tal pensament á causa de la veneració, may excessiva que 's mereixen, y de la disminució de capacitat per als fiels, quant tan necessari es lo augment de espay, lo qual reclama fins la supressió del Cor, si pogués combinar' ab la conservació del històrichs sitials de la Assambla de la insigne Ordre del toysó d' or, en lo lloch en que 's trovan.

Tal volta, si 's volgués conciliar lo projecte de poder ser á la millor llum apreciat lo sepulcre en tot quant cab, y lo pensament de millorar sa col·locació; al tréurerl' de ahont está, podria fotografiars per totas sas parts y las láminas resultants, quant mes grans millor, presentarian als Historiadors, Antiquaris, Artistas y aficionados quantas superficies y detalls convinguessin pera sos estudis, y la venda de las láminas proporcionaria algun ausili per los gastos consegüents.

En quant á la col·locació de tan venerables com estimadas Reliquias, tal volta podria millorar passant al lloch que en lo altar major ocupa la Urna dels Sants Ignocents; eixa podria trasladars' al costat de la Epístola del mateix Altar en los ninxos que están sens objecte; y á la part del Evangeli podria tenir digne refugi la Urna de Santa Madrona que mes de mitj sigle que va peregrinant per diversos punts de Barcelona.

En la cripta y Altar de Santa Eulalia podria posarshi una imatge sua.

De eixa manera lo sepulcre de las Reliquias de nostra Patrona estaria en lloch mes visible y propi á causa de la invocació del temple de Santa Creu y Santa Eulalia.

Sols l' intens amor á la Religió y á la patria han dictat eixas ideas que somet á la competent censura

JOAQUIM DE NEGRE Y CASES.

TINCH RELACIONS

MICHS, mos benvolguts amichs, dispenseu si só inconstant en m' assistencia á vostras reunions; dissimuleu ma flaqueza de memoria, coneguts, y vosaltres, quals accions están subjectes á ma intervenció, oblideus de mas raras! Tinch relacions.

Foraster embadocat á qui atropello ab ma fúria en lo tránsit, vehina á qui ocasiono la mes impertinent de las molestias per no recordarme del repicó, y tú, minyona pacient minyona, que dia per dia, mitj endormiscada damunt la vella taula de noguera, esglayante á cada peti soroll, aguardas pera disposarte á rebrem que

«... ses busques des rellotje
com dos germanes porugues
s' arrambin tot lo que poden»,

no califiqueu mos actes, reprimiu vostra rancunia, sopor-teume: tinch relacions.

Mes no 'm compadescau per ma situació atrafegada, no 'm planyeu per la esclavitut que m' imposito al fervos cárrech de mon entebanament per la realisació de mil projectes ó al veure cohibida ma voluntat á cada punt; per-

que may m' ha sigut tan agradosa la vida ni han passat mes lleugeras las horas com d' ensá que dirijeixo mos passos cap al camí del matrimoni.

Y es aixís.

La descripció de las escenas y costums anexas á mon estat, pera que d' ella 's desprengan ab son propi color y forma totas las peripecias de una nova vida vos ho confirmarán á mon entendre.

Avant donchs.

Comenso per transcriurer alguns fracments de duas cartas á fí de orientar á mos lectors sobre las circumstancias que promogueren *mas relaciones*.

Aixís diuhen:

«Ja que tè intimitat ab sa familia, fassia 'm l' obsequi «de sondejar son ànim pera enterarse de si li es ó no «simpática ma presencia.

«Procuri váldrers de tots los circumloquis possibles ab «l' objecte de que no atini que procedeix de mí semblant «exploració.»

«Ha succehit tal com V. deya.

«No dubti de la bondat de mas intencions; V. ja fa «temps que coneix mon caràcter; li recomano ab tota «formalitat.

«Aquests elogis no me 'ls dicta lo apassionament; son «fills de la persuassió.

«Sobre tot no 's descuidi d' insinuar-me ahont concurriré sa família en la vetllada vinent.»

Aixó jó deya á un Sr. molt conegut meu y entrant á la casa de ma futura tres mesos apres de dir-me al veure ma fermesa per relacionarmhi.

—No jugui, no jugui; mirhi que un s' enamora quant menos s' ho pensa.

La contestació que rebé á ma carta fou molt lacónica.

Comensava:

«Ja ho veu, ja ho veu; pero me 'n alegro: será una parella ben avinguda.

«La R. y jó, parlant sobre lo assunto, hem fet un bisbe; y com á tal coincidencia lo riure m' ha escapat, he cregut per molt convenient ensenyarli la seva carta.

«No li digui quant la veji, porque m' ha previngut que 's tornaria tota roja.

«Además li he donat paraula de mantenirho en reserva.»

«Son amich.....

«P. S. Diumenje concurrirán al ball que dona la família J... ¡sab!... aquell fabricant conegut del pare de V.»

No se cuantas vegadas vaig llegir la carta de mon protector, porque d' alegría no hi veyá de cap ull; sols sé que la meva mare, al sorprendrem cantant y brincant per lo meu quarto, va cridar-me.

—Noy, que 't tornas ximple? Quina te 'n passa!

Mes quan creya de debó tornarme ximple era per la tarde d' aquella festa en la qual esperava oure la bona nova per los llavis de ma enamorada.

Cap inventor ha cavilat mes per la obtenció de sos propósitos que jó tres horas avans de acudir al ball, estudiant la manera mes digna de presentarme als ulls de ma futura.

Potser me vaig arreglar deu vegadas la corbata; potser vaig desferme cinch vegadas la clenxa; respallantme lo trajo, lo sombrero y arreglantme la cadena

de mon *Remontoir* no se quant temps va transcorre: y es lo bo que, si la meva mare, que de tot s'adona respecte á mí, no 'm diu al anarmen ab ayre de joya:

—Hont vés tan maco?...—

encara hauria passat una de las vetllas mes neguitosas de ma vida considerant que cap prenda m'assentaba ni cap objecte m'esqueya.

Deixo de consignar aquí las varias impresions experimentadas al *sorpendrens* mutuament en lo ball de la familia J.; omiteixo també la narració de nostres esforços pera veurens y comunicarnos, y passo de plé á descriurels ma nova *era*, manifestantlos que, quinze dias après d'aquella, pera mí célebre vetllada, imitant á certs bolsistas qu'avans del saludo de costum se donan lo cambi de cotisació, deya á cada un de mos amichs excusantme del «com vá?»:

—Noy, ja tinch relacions.

Los primers dias de ma entrada á casa de ma futura forman época en la historia de mon nou estat.

Recordo del primer que dominá un ayre de mal continguda reserva, un ayre com si diguessem diplomátich; tot era premeditar las preguntas, sospesar las paraulas, reprimirse al acentuar una opinió per lo que respecta á la conversa; en quant á la disposició de la persona, s'hi notava cert afectament, cert cuidado, sobre tot en la práctica d'aquellas accions qual observació recomana la urbanitat.

Mes apart que no grunyí cap cadira al enretirarla, apart que 'ns aixecarem ab ordre, apart que no se sostingueren á un temps dos diálechs, ni mirarem á las bigas mentres s'enrahonava; tinch present que lo Sr. Pere, mon futur sogre, que tè lo vici de ferse petar los dits mentres escolta, no pogué abstindrers de posar en música alguns trossos de nostra conversa; sa muller, la senyora Concepció, de fregarse las mans á cada bona noticia,

la Rosa, ma promesa, de mirarme fit á fit, jó de fer moure las camas, costum que no se perdre, y la minyona d'interrompens á lo millor pera preguntar á la noya com volia las grasoletas.

En lo segon regná mes expansió.

Al passar la porta y excusantse per no haberho fet en l' anterior, m' oferiren lo pis, invitantme al efecte pera seguirlo.

Aquest, ab tot y esser lo mateix de avuy, un pis ben amoblat y curiós, com pertanyent á una familia menestrala de nostra terra, no sè, me semblá que las cortinas eran mes tibantas, mes lluentos los vidres, mes brunyits los mobles, las cadiras mes arrengheradas, mes moderns los globos y candeleros; fins tots los departaments, inclús lo *cuarto de la Mare de Deu*, en lo qual nos hi aturarem una bona estona admirant son vestit, obra de la Roseta, me semblaren mes capassos.

La Sra. Concepció feya de *cicerone*.

—Aquí te un cuarto, deya. Es boniquet, veritat?... Veu hi tenim lo armari de la roba blanca.

Y obrintlo m' ensenyvaa las estibas de llensols, tovallolas, cuixineras, etc. etc. manifestatme las pessas que procedian de sos avis y las que no s' havian estrenat encare.

—Miri, aquí hi ha una saleta ab arcoba... Es la de la Rosó.

—No obri, no obri, digué al veure que jó 'm dirijia á certa porta.

—Si, dona, contestá lo Sr. Pere, aixís no 'ns ho demanará.

—Aquí tè lo *refectori*,—continua aquest atravessant lo menjador.

Després entrarem á la cuyna, una cuyna neta y plena de llautó y d' aram, molt ben conservats; nos entretinguerem una estona en la contemplació de l' armari de la pisa; passarem á un' altre sala y arcoba, *la nostra* que di-

gué la Sra. Concepció, fentme veure que los sis matalassos eran de llana; y esplicantme que las cortinas ja tenian tants anys, que la bánova era feta per una de sas nevodas y que tot lo de la casa, cusir, planxar, mitjas, adobs, ho feyan ella y la Roseta, *sens cap ajuda*, ab inclusió de las ensiamadas de sos pentinats, arribarem á la sala *del devant*, ahont prenguerem assiento.

Lo Sr. Pere comensá la conversa dihent que coneixia lo meu avi, qu' era persona de molt bonas qualitats, aixís com lo meu pare, á qui jo 'm retirava, continua parlant de si los negocis cada dia 's tornan mes dificultosos, perque lo capital se retrau y 'l credit disminueix; prosseguí fentme la historia de tota sa parentela, citant nom per nom sos individus, sa residencia, y aprés la posició que ocupan ú ocupavan en la societat, y termená la conversa, generalisantse, ja que parlarem de casoris, de naixements, de morts, *ensanche*, del parch, de política, de la febre; que se jó, de tot, per dirho ab una paraula.

Aquell dia, com dominá mes franquesa, vaig tenir ocasió de coneixer mes á fondo á mos futurs sogres.

Desseguit vaig veure en lo Sr. Pere un tipo mes guapo de geni que de figura, un home tractable, ja que aixís vos escolta ab atenció com se reté al parlarvos si observa que no vos complau sa conversa; un home tot de la familia, que puja la escala xiulant, cria una cadenera, renega de la cosa pública, diu *Conchita* á la muller per *enfadarla* y sosté que no casaria á la noya si sapigués que á son degut tamps no podria cantar, gronxant un Perico en sa falda:

Arri, arri, caballet,
Anirem á S. Benet.....

Ma sogra, la Sra. Concepció, es una dona que pera mí no mes tè un defecte, lo de esser tafánera.

Tocant á lo demés, y deixant apart sa no adotzenada figura, sols dech mentar que no desitja mourers de casa; que reb com una sentencia las observacions de son espós;

te lo menjar á punt y sempre porta en la butxaca una feyna ó altre pera distraurers.

M' abstench de parlar de ma futura per no pecar d' inmodest. No obstant, pera que la coneguen, diré, que 's una noya molt maqueta, un poch viva de geni y apte pera tot, puig així deixa lo croixet pera escorrer la verdura, com se desfá de las flors ó brodats quant sa mare l' avisa pera comensar lo dissapte.

Mes l' endemá va esser pera mí lo dia de mes gloria.

Com lo Sr. Pere s' esqueya fent la barrotada á casa d' un vehí de baix, la Sra. Concepció, comprenent mon desitj y la voluntat de la Roseta, acostantnos dos cadiras:

—Seyeu, va dirnos, si deveu tenir mes cosas per contarvos!

Així era en efecte.

Quant la Sra. Concepció hagués pres assiento davant nostre, la Roseta y jó comensarem á enrahonar.

No puch retreurer punt per punt lo que diguerem, perque parlarem de moltes cosas á la vegada: potser ompliria cent quartillas anotantlas solament.

Jo crech que 'n ferem massa; puig d' ensá d' aquell dia may ha sigut tan espontánea nostra conversa.

Deixant apart una série interminable de mútuos juraments y propósits, lo únich que conservo en la memoria es la narració de la escena ocorreguda en ma casa tres dias avans de prometents; escena per cert, digna d' esser reproduhida.

Eram al vespre.

Feya bastant rato que jó no gastava bon humor á causa de la mateixa incertitut per la obtenció de mon intent.

La meva mare ja m' havia repetit per tres voltas:

—Bè, que hi dus en aquest cap;

Jo també per tres voltas havia contestat secament.

—No, si no es res, mare!

Pero ella no quedá satisfeta.

Arribá la hora de sópar.

Jó no tenia gens de gana; pero la mare repetia ab insistencia:

—Ja es á taula, Jaumet!

Jaumet ¿que no vens?

Cuyta, home!

Un «¿qué fem?» de mon pare me feu assentar en lo puesto de costum.

Pren, continuá.

—Si no 'n vull, jó pregava.

Mes com al haure la llossa de la sopera ab displicent ademan, topá mon colse ab la tassa, lo pare, no poguent contindrers:

—Qué 't succeheix?... digas?... ¡esbotza!—va cridarme.

Allavors compreguí que m' interrogava imbuit per la mare.

Y com aquesta, ab una tendre y solicitant mirada me invitá á respondrerli, tornantme primer roig, molt roig, valentme apres de suspensions, y amparantme en la conveniencia del preámbul, vaig desbotá.

La mare m' escoltava tota cofoya; lo pare al revés, se investí de tota sa natural gravetat.

Al termenar la exposició de mas pretensions y mentres la mare, un *xich* ofesa per ma reserva y un *tros* conmoguda per la formalitat del acte, no 's cansava de repetir:

—Mireu, mireu; es clar, com ja li apunta 'l bigoti!—mon pare, acomodantse en l' assiento y agafant aquell tó de reglament en semblants cassos, comensá per dirijirme tot' un' auca de oportunas reflexions.

Alló de:

«Aquell que 's vulga casar

Avans ho deu meditar

Ab tot son enteniment»

Lo altre que diu:

«Lo casar no fora res
si al cap del any.....»

Tot ressurtí, tot; fins que las viandas s' encarirán, que no bastava tant pera lo sosteniment de una casa; que si 'ls characters no s' avenan; que las criaturas; que la dona.....

Mes jó rebuté ab tanta enteresa aquests reparos y vaig contestar tan acertadament á cada una de sas reflexions, que, mira, (diguí á la Roseta, que m' escoltava embadocada) aprés de dos dias d' indecisions per part del meu pare y de la consegüent inquietut per la mèva, si be aquesta un poch calmada per las mal encubertas expressions de ma sempre benvolguda mare, jo ja 't deya ab tot lo apassionament de mon cor:

—Roseta, som felissos.

Passat aquell dia pera mí tan memorable, nostra conversa ha decaygut gradualment.

Es cert que basta pera complaurem la presencia de ma Rosa; es cert que á son costat res anyoro y que lluny d' ella 'm neguitejo; mes no puch menos de consignar al fer historia, que mas horas de festeig han pres ja lo tint aplomat de la monotonía: escepció d' alguna que altre vetlla en la qual aprés de las amoretas de costum ó reconvencions nos entretenim fent comentaris sobre un fet ocorregut en la familia, sobre tal cosa passada en lo veynat ó simplement sobre un cas general, nostres diálechs senten molt l' alé del hivern.

Sort tenim de ma sogra.

La Sra. Concepció, quan observa que pera excusar mon mutisme passeio 'ls ulls per centéssima volta dels quadros de la conquista de Méjich al Angel de la guarda brodat per ma futura, nos distreu contantnos la vida y miracles de cada persona que s' ensopega á passar per lo pati, en lo qual fixa sa mirada.

—Are puja fulano—comensa.

—Ja sè d' ahont vé.

Quina familia.—

Y dirigintse 'm continua:

—Tenen un noy, es á dir, n' han tingut set; pero se 'ls

en han mort sis sens sapiguer de quin mal... Es clar, com no mes los queda en *Culio*, fill, se tornan ximples per cuidar-lo.... L' altre dia va tenir ¡ca! lo que se 'n diu res..... Jo crech que era resultas d' un empapaix..... Pero 'n vols de remenamenta! Mira, va venir un metje dels *vells*; ne va venir un dels nous, d' aquests..... com ne diuhen?... just, Homapatas; va venir un curandero; li van donar un remey de no se quina Sra. y fins ¡admirat! van dur los estrenyacaps del noy á casa d' una sonámbula.

Sabs d' ahont vé are?... Donchs vé de comprar un ciri de tres lliuras ofert á la Mare de Deu de la Bona Nova per si de cas ne sortís.

—Lo Sr. Tano!... En aquesta hora? ¿Qué dimontris hi deu haber que retiri tan dejorn?.....

Alló que varen dir de sa filla no crech que fos veritat...

—Qué 's estrany que la Sra. Tecla no puji?... Mírala-la!..... Qui del llop parla..... Ja li donaré jó 'l dia que la veji... Y cóm s' ho duya tan callat ella!..... la..... Deu m' ha deturi..... viuda de dos homes, ab quatre de familia y encara.....

Y no conté sa llengua fins que 'l Sr. Pere nos anuncia sa vinguda ab son acostumat xiulet.

Pero además de ma futura sogra y ab mes satisfacció per la meva part, allunyant la monotonia de nostras horas de festeig los dias de festa, los dias de festa, que venen á esser com la gloria de nostre rosari.

En efecte, en tals dias, á escepció de dos vetllas en las quals una desconsiderada pluja subjectá nostre desitj, impedint lo mourens de casa, vetllas transcorregudas jugant al quinto, á la bescambrilla ó á la mona ab assistencia dels Senyors del pis de baix, may han deixat de concorre á un lloch ó altre de distracció.

Lo primer diumenje d' ensá que tinch relacions assistirem al Teatro Romea.

La bona recomanació d' esser catalana la producció que 's representava, y un «no vé d' aquí, dona per ço no caurá la casa» contestant á sas econòmicas preguntas, foren suficients pera disuadir á la Sra. Concepció, que s' hi oposava ab tota la fermesa d' una sogra.

Qui se 'm feu un poch mes difícil de convencer fou lo Sr. Pere. Atret per la barrotada, per la revenja del altre dia precisament, s' excusava d' acompanyarnos exclamant:

—Per qué no m' avisavau?

Avuy que 'm necessitan!

¡Aneuhi vosaltres!—

Mes com la Roseta m' apoyá recordant á son pare lo temps transcorregut desde 'l darrer dia qu' anaren á *comedia*, al últim vaig obtindre de sa boca un «bueno» «bueno» que jo traduhí per la expresió de son consentiment.

Axís fou.

Comprenentho ma futura, va donarme lo trajo negre de son pare, ab son apendix lo sombrero de copa, pera que m' entretingués passanthi lo raspall, mentres élla li treya la camisa blanca planxada y 'l mocador de batista.

Quant torná pera recullirlo, adonantme de que la senyora Concepció encara s' havia de pentinar, vaig encarregarli que cuytessen pera no despassientar á mon futur sogre.

Mentres tots s' arreglavan jo 'm distreya taral-lejant una seguidilla dels «Comediantes de antaño» ab l' acompanyament de mon bastonet.

Aprés de la seguidilla vaig entonar lo coro dels vellets del «Faust.»

L' aparició del Sr. Pere, ja mudat, va sorprendrem en tant que, fastiguejat de ma canturia, xiulava sens distinció «Pel Juny la fals al puny» y una sinfonia de Wagner.

—Ja estém?— vaig dirli al acostarsem.

—Jo ray, me contestá.

Al cap d' una estona y tot passejantnos per la sala en oposta direcció, prosseguirem nostre diálech.

—S'ha de tenir mes catxassa.

—No veu que portan mes roba!

—Per temps que tingan sempre menjan la escudella freda.

—No s' impacienti; ja cuytan.

En aquest moment, y mentres la Sra. Concepció, atravessant ab enagus encara desde son cuarto al de la noya, nos deya:

—Aviat, aviat.

Lo Sr. Pere cridava ab tota sa forsa, dirigintse á sa muller y filla y contemplant sa saboneta:

—Las vuyt!

Al últim ne sortirem.

Quant forem al carrer, y en tant que la Roseta se 'm disculpava per sa tardaneria excusantse ab la Sra. Concepció, aquesta s' adoná de que no duya 'l bano.

—Ves sense, li digué son marit.

Mes com ma futura ab un gesto molt comprensiu de bras y una mirada d' agrahiment, m' insinuá qu' anés á buscarli, ab quatre gambadas vaig tornar al pis.

—Ja m'ho pensava vá dir al veurem la minyona, afe-
ginthi al entregarme lo vano:

—Sempre tenen un descuyt.

Al sortir la porta la veu de la Sra. Concepció m' aturá.

—Noy! baixa 'ls guants al mateix temps, los guants de la Roseta; mira son en lo racó de la dreita del últim calaix de la calaixera de caoba, la segona de la sala, al costat del llibre d' anar á missa.

Ab tot y tantas senyas me costá un bon xich lo trobarlos.

—Gracias á Deu, digué á ma futura al incorporarame.

Al tombar la cantonada la Sra. Concepció deya á son marit:

—¡Oy!... Mira... me 'n vaig sens lo mocador de butxaca. Si fossem mes á la vora.

Allavors apretí lo pas.

Quant arribarem al teatre, com la funció ja era un bon tros comensada, seguint la indicació d'un dels acomodadors, ferem la menos fressa posible á fi de no avergonyir-nos al distreure al públich.

Aprés d'acomodarnos degudament, y no sens espolsar nostres asientos ab son mocador lo Sr. Pere, fixarem nostres ulls en lo prosceni.

Mon futur sogre sostenia sa barba ab sas dos mans col·locadas damunt lo puny del bastó. Sa muller se mantenia tiessa com una estátua. Nosaltres, aprofitant un chiste del graciós que promogué una general riota; nós preguntarem sí 'ns agradava.

Y com no habia d'agradarnos tractantse d'un jove y una noya que s' enamoraren ab expontaneitat, d'un pare que lo interés lo cegava, d'un pillo que explotava 'l pare pera conseguir la ma de sa filla y ab la ma son quantiós dot; d'una tia protectora de la noya per son amor á sa mare, difunta, y d'un ximple, un tocat del bolet, instrument d'aquel malvat, que per sentar plassa d'home de confiansa feya tots los papiers de la terra?..

Al caure lo teló, lo Sr. Pere, referintse al pare de la noya, digué á la Sra. Concepció com enfadantshi:

—Sembla estrany que no ho veji!

—No veus que 'ls homes se cegan, replicá l' altre.

Ma futura se acontentá en dirme parlant del estrafalari:

—Vaya un desvergonyiment!

Despres del segon acte sortirem á donar unas quantas voltas per lo saló de descans.

Estava plé com en tot dia de festa.

Tothom enrahonava sobre l' assumpto ó 'l desempenyo de la producció ab mes ó menos interés, segons lo grau de sas aficions.

Algun de mos amichs, al passar per aprop meu, me saludavan cortesment tot mirant de regull á ma futura.

Aquesta deseguit me preguntava:

—¿Qui es aquell?

—Fulano, un jove... un bon amich.

—Y aquéll altre?

—Sutano, un conegut de veynat.

—No té relacions aquest?... Jo 'm creya...

Al ourer la campana donarem l' últim tom á fi de no rebre cap empenta.

Una estreta de ma que vaig donar á una coneguda mèva al saludarla, vá promourem una petita discussió ab ma futura sobre l' afectuositat de certs encaixaments.

Mes prompte 's restablí nostre cordialitat.

Al finalisar lo darrer acte nos en anarem.

Quant forem á casa, lo Sr. Pere, tot desfentse la levita, feya reflexions á sa muller sobre lo assumpto del drama.

—M' ha agradat, m' ha agradat— élla responia.

La Roseta y jo comentarem sas escenas per espay de tres setmanas.

D' ensá d' aquell dia, com la Sra. Concepció per mor de que las cosas com mes vá mes se pitjoran, no vol consentir que *derroxi* una trentena de rals en l' adquisició de quatre localitats á fi de proporcionarnos un bon rato, se pot ben dir que totas las vetllas las hem passadas en lo meteix lloch: en lo café. De manera que, ja se sab; en tocant las set, nos reunim ab un altre familia de sota, fem xano xano lo curs de costum, carrer de Jaume I, Fernando y Rambla, encauantnos al serhi, sens donar la mes petita volta per mor de trovar nostre taula desocupada.

La meteixa gent nos revista al entrarhi; los meteixos coneguts nos saludan; la meteixa taula 'ns espera, lo meteix mosso s' amaneix pera servirnos, y après d' asseurens en lo meteix lloch, la Roseta y jo al davant de sos pares y davant sa mare y tia lo noy y noya que además nos acompanyan, l' abocador, sens avisarnos, nos aregla la tassa ab la meteixa quantitat de llet y de café de cada diumenje.

No 's pot donar mes regularitat.

Fins las conversas que s' entaulan al termenar las exclamacions de costum:

—Quánta gent!

—No s' hi cap!

—¡Quina calor!

—Un s' hi ofega—son exactament las mateixas de cada festa.

La Sra. Pepa sempre comensa contant ó una nova entramaliadura de son fill—que 's una bala de vidre—ó que á sa noya—té quinz' anys!—no la pot traure del balcó. Sa germana, la viuda, no passa d' explicarnos un nou detall del carácter de son difunt, lo motiu de no tornarse á casar, ó aquell fet del vehí de sobre al toparse en lo replá de la escala, que may he pogut esclareixer.

No parlo de la Sra. Concepció porque ni l' escolto; ja que quant diu en la taula del café ho ha repetit á casa en tots los tons.

Aixó sí, aquestas conversas, pera ferse mes atractivas, se sospenen tantas voltas quants son los incidents ocorreguts aprop de nosaltres.

La vinguda ó retirada d' una familia, per exemple, la relliscada d' un mosso, los crits de la jovenalla, qualsevol acte es sufficient pera empeltar en sas relacions diálechs per lo istil:

—Are venen las fulanas.

—Y aquell jove?

—Deuhen haber renyit.

—Potser sí; porque veig prou moixa á la morena.

—No crech que may se casi. Té un geniot?

—Ja se 'n van las Roviras.

—Gracias á Deu.

—Per qué?

—No las puch veure; sempre portan lo meteix vestit, lo meteix pentinat, las mateixas joyas...

—Oy! No 'm en havia adonat.

—Trinquis.

—No mes s' ha trencat una copa.

—Si li cau la safata!

Quí sab si 'ls hi fan pagar?

—Vaya.

—Pero com no ho fan exprés...!—

Lo Sr. Pere es qui ho enten. Aixís que s' ha begut la tassa, s' aixeca, obra la boca pera preguntar á la Sra. Concepció l' hora de tornada, y se 'n vá.

Jo aprofito sa surtida pera tombarme d' espatllas á las Sras. Pepa y germana y enrahonar á cau d' orella ab ma Rosó.

No fem altre cosa que passar lo temps contantnos quatre noticias sens importancia, sens interés, ni 'l d' actualitat moltes vegadas; fullejar l' Ilustració pera fernos carrech de sos grabats—si 'n quedan, per supost—llegint de pas alguna poesietta, ó discutir luego sobre lo nom de tal pessa que toca lo piano, sobre si l' havém sentida en tal lloch, si es ben tocada, ó parlant dels concurrents al ball de la familia J... quant alegran nostras orelles alguns dels wals de Chopin, tan difícils d' interpretar.

Altres voltas també serveixen de variant á nostra distracció las interioritats que la noya de la Sra. Pepa nos comunica. Mes allavors, com sa mare la tè sota peu y no se la treu gens de sos ulls; com es dona que donaria una de sas dos mans pera sapiguer quant d' ella se tracta en las conversas d' intimitat ja no s'ho val lo que sufrim.

Aquest dia la noya m' esplicava sos renys ab motiu d' un descuyt al repassar la llista de la bugadera.

Ma futura tenia oberta l' Ilustració ab l' objecte de taparnos; ella, la noya, com escarnint las preguntas que poden ocorrer á la vista d' un grabat, anava desfogantse relatantnos punt per punt las circunstancias d' aquell fet.

Al cap d' una estona y mentres la noya 'ns repetia sas disculpas, la Sra. Pepa se 'n adoná.

Desseguit nos ho feu comprendre.

Jo tremolava.

La noya estrafé la conversa, conservant empero lo mateix tó.

Comensá per demanarnos ab mal retinguda malícia l' ampolla de l' aigua, après de l' ampolla de l' aigua, y medianthi la consegüent espera, la cullereta, que no la trobava y la tenia en sas mans; après de la cullereta lo tarrosset de sucre que la Rosó té per costum guardarse: fins que al últim, observant que nostra enrahonamenta continuava, no pogué abtendrens de reclamarnos la meteixa Ilustració.

Quant allargá son bras pera péndrerla, una caiguda de copas nos demostrá la febra que la dominava.

La tornada del Sr. Pere y sa pressa pera recullirnos nos desvanesqué.

Queyan las onse.

En la darrera festa no assistirem al café per escaurens de visita á casa de la tia de ma futura, una de las germanas de la Sra. Concepció; la mes gran que diu ella; visita feta ab motiu de sapiguer que la tal Sra. no estava massa *com sá*, segons la frasse de son marit.

En efecte, la trobarem á la vora del balcó, tota embolicadeta de cap y encongida, acompanyada de son espós, sas quatre noyas, son petitet y tres vehinas que l' ajudavan á passar la estona ab sas conversas.

A nostra entrada 's reaxí visiblement.

La presencia de la germana y la satisfacció ó curiositat de coneixem, jó crech que lo reanimá, aixís com axibirí á tots los circumstants.

No sabian com atendrens.

Mentres las noyas anavan en busca de llum y de cadiras, y nosaltres pregavam que no 's molestessen, guaytant per aixó si podriam assentarnos, la malalta demaná que m' acostés á son aprop, á la bora del balcó, á fi de veurem á la escassa llum del crepúscul.

No 'm feu desitjar.

Al serhi, comensá per mirarme per tots cantons, de cap á peus, ab la joya d' una mare; prosseguí fent á saber qu' era molt guapo y bon mono, tot un home; continuá dihent qu' arreplegava una bona noya, trevalladora, aixerida y de casa, termená encarintme que la estimés, que s' ho mereixia, que tots dos fessim bondat, y afegí aquesta pregunta dirigida á nosaltres:

—No 's vritat que 'u fareu?—

La Roseta y jó varem contestar ab una sonrient mirada.—

Sa tendresa m' impresioná.

¡Quina bona Senyora!

A la vinguda de las noyas ab lo candelero y las cadiras s' aixecaren tots pera col-locarnos ab conveniencia.

Quant anavam á sentarnos l' oncle de ma futura nos prevení que no fessim cabal de la varietat en lo moblatje, ja que pera procurar los assientos suficientes haviam hagut de recorrer á las cadiras del menjador.

—Ja sabem que som á casa contestá lo Sr. Pere.

Una volta sentats é il-luminada la estancia, una saleta ab arcoba guarnida á l' antiga, ab sa Mare de Deu, son rellotje de bronzo en forma de catedral al damunt d' una calaixera de las ab grapas de tigre dauradas y panys y anellas de llautó cisellats; son tocador de caoba, sens faltarhi las duas colometas, y aquells globos en forma de gerros fets ab petxinas, muscios y corns de totas grandarias; vaig ampararme com d' escut del petitet de la casa, de la faluga, com li diu ma promesa, á fí de no avergonyirme al toparse mos ulls ab las impertinents miradas de cada una de las noyas.

Al efecte vaig posarme'l en la falda, fentli quatre pústuras, en tant qu' éll s' entretenia jugant ab mon guarda-pelo.

Passada una bona estona y un cop cregué satisfeta tota curiositat respecte á mí, aixís com recobrada ma natural disposició. vaig desferme ab carinyo de la faluga pera fi-

carme oportunament en la conversa que tothom sostenia ab lo propòsit de no desmereixer de mon caràcter.

Parlavan de si de tal malaltia n' hi havia passada; de si la de fulana va durar quatre mesos; de si 'l noy del adroguer tè lo garrotillo; de si no es lo garrotillo; de si 'ls encostipats son mes dolents al istiu: de si al hivern abundan: variant la conversa fent comentaris sobre las barallas de la familia tal ab motiu d' haber mort son pare sens deixar testament, sobre la torre que 's fa un conegut ab lo producte d' una rifeta, sobre si 'l sabater de baix, en corroboració de la utilitat y conveniencia del matrimoni, se casava per quarta volta, sobre si 'l fuster de mes enllá, com á proba contraria, vivia separat de sa muller; fins que la malalta sospengué la enrahonamenta per ficarse al llit obehint las disposicions del Sr. doctor.

Poch après continuá.

Nostre casori fou son únich asunto.

—Be, preguntá l' oncle de ma futura á ne 'l Sr. Pere, quant se casan?

—Que aneu cremat, respongué aquest.

—Y tal, continuaren las noyas, si no mes fa cinch mesos que mantenen relacions! Ves qué son cinch mesos.

—Mira, afegí la malalta desde son llit, dirijintse á la Sra. Concepció, no 'ls apresseu, cregueume. Massa que ve 'l mal temps. De segú que may estarán tan be com are per mes que ho estigan! Tú y jó ja ho hem passat; recórdaten!

—Vaya si m' en recordo, contestá la Sra. Concepció. Sempre he dit lo mateix: lo temps que duran las relacions es lo mellor de la vida.—

Una de las vehinas, confirmant son parer, comensá fent l' historia de quant festejava péra deduir de son relat que may ha viscut tan alegre en sos trent' anys de matrimoni; mes lo plor de la faluga, del petit de la casa, no la permeté continuar.

—Qué tens, rey?—va preguntar á son fill la malalta.—

—Qué tens soneta? Vols venir ab la mama una estona?
—¡Calla, fill meu, calla!...—

Y com continuava ploriquejant una de las noyas se 'l endugué pera ficarlo al llit.

L' oncle de ma futura, que 's passejava amunt y avall del cuarto, s' aturá de sobte pera preguntarme sens fer cabal de lo dit referent al dia de nostre casori:

—Bé, per Nadal ó pels Reys?—

—Aquesta ho te de dir, vaig contestar senyalant á la Rosó.

—Jo! Ell, ell,—replicá ma promesa.

Aprés d' un llarch diálech compost d' exclamacions y sostingut per' excusarnos del repetits:

—Tú ho tens de dir!

—Qué no, tú!

—Tú.

—Tú.

—Tú, ay, ay!

—Mira...—

no tardarém gayres mesos afegí ab formalitat.

Quant haurém sigut padrins, quant haurém fet plegats la castanyada, quant haurém anat al cementiri en lo dia dels morts, á la fira dels galls per Nadal, á seguir los monuments en lo matí del divendres de passió, á veure los bens en la vigilia de pascua; quant haurém anat prou vegadas á S. Jaume per ourer la missa de dotze dels diumenges, á la Rambla en acabar, per veure la sortida de la tropa, tot passejantnos, y al *parque* per las tardes, allavors, allavors nos casarem.

A un «jó m' adormo» eixit dels llavis de la malalta nos prepararem pera despedirnos.

Quant baixarem la escala y dirijintse indistintament á mon futur sogre, á la Sra. Concepció, á la Roseta ó á mí, las noyas de la casa, en companyia de son pare, anavan dihenthos:

—Qué ho fassen pel Sant d' éll.

—Pel d' élla.

—Millor es per S. Joan.

—O per Pascua.

—No, no, per S. Joseph.

—Quant vulguin,—digué mon futur sogre.

—Ja ho sabreu avans,—continuá la Roseta.

—No faltava mes,—afegí una de las noyas.

—Ah, replicá un' altre, sobre tot confits.

—Confits.

—Confits.

—Confits.

—Oy que jó vindré ab un çove,—digué la xica.

Aquellas veüs de confits m' entabanaren.

En efecte, es l' únich que 'm dona mal de cap. Sempre que algú me pregunta quant s' acaban mas relacions, repeteix la mateixa seguidilla:

—Es que vull confits.—

Jo no se com ferho pera quedar be ab tothom. Comensant per vostés, mos lectors, que han tingut la paciència d' escoltarme, vejам, contestin:

—Cóm me tinch de manegar?

JOAN PONS Y MASSAVEU.

CORRESPONDENCIA

NOTAS (a)

(1) Alguns historiadors, entre 'ls quals los notables Zurita, Llorente, Olhenart y pare Flores, son de opinió que las provincias de Alava, Guipuzcoa y Vizcaya, no formaban part del territori conegut antiguament baix lo nom de Cantábria, mentres Garibai, Henao y altres creuen lo contrari, moguts, més per l' imparcialitat, que per la passió que tals vehins los inspiran. Jo crech que, lluny de ser una mateixa cosa cántabros que alaveses, guipuzcoanos y vizcains, eran de caracter y condicions molt diferens, semblantse no obstant ab son salvagisme.

(2) ¡Ahónty cuánt comensa la nacionalitat espanyola? Castella, hereva d' Asturia, enorgullida ab son terrible monopoli, abusant de sa sort casual (puig sembla que la casualitat sempre favoreix á qui menos ho mereix) preten que comensi la nacionalitat espanyola en Covadonga ab motiu del alsament de D. Pelayo, proclamat rey y capdill d' aquet grapat de valents que 's rebelaren contra 'ls invassors. No negaré, Deu men quart, l' importancia altíssima y trascendental de semblant alsament; imparcial avants que tot, reconech lo mérit y l' heroisme sian allá hont sian, vingan d' ahont vingan; al revés d' aquells que no troban art, ni ciencia, ni abnegació ni valer fora de Castella, concretant en ella tota la nostra nacionalitat. No s' pot negar que part dels aragonesos, navarros y catalans, ja may cediren als torrents qu' invadian lo pais, y no obstan ningú, casi ningú celebra tal resistencia constant, de tot temps, invencible dels montanyesos que ni als romans doblegaren lo coll sense necessitat de proclamar capdill seu á un princep de una de las rasses conquistadoras, conténtantse á lluytar units sense monarca y á regirse *sine rex*; mentres se posa als núvols l' alsament de D. Pelayo, degut sens dupte, més que al noble desitx de donar forma á la independencia espanyola aprofitanse de la fermentació qu' en los vents tenia lloch, á la venjansa y despit que l' inspirá 'l Gobernador de Gi-

(a) Vejas LA RENAISSANCE pág. 348.

jon, lo traïdor Munuza, y seductor de sa germana, tan amich seu avants que l' havia enviat de missatger prop del moro Tarif. ¿Qui son, donchs, los verdaders fundadors de la nostra nacionalitat; aquells que, en las montanyas pyrenaicas ja may abandonaren lo camp de batalla, bregant constantment contra tota mena de invassors, contra la mateixa nissaga conquistadora del príncep que fou després rey de Cangas, D. Pelayo, ó 'ls que, rebelats en las montanyas d' Asturias no 's despertaren de sa esclavitut vergonyosa fins dos anys, ó tal vegada quatre, després de la dispersió del exèrcit de D. Rodrigo?

(3) Desde l' origen de la monarquía navarra, s' observa que 'ls monarcas s' anomenan reys de Pamplona fins que D. García Ramirez comensa á adoptar lo títol de reys de Navarra: Blancas suposa que 'l primer títol fou degut á la conquieta de aquella ciutat feta per D. Iñigo Garcia.

(4) Com que 'l fer l' historia crítica dels reys navarros, á més de ser cosa bastant difícil pera mí, es negoci que está fora del círculo de mon propòsit al escriure aqueixas correspondencias, considero oportú concretarme á apuntar l' orde cronològich de dits monarcas y á sos fets mes importants. Lo primer, García Ximenes, proclamat entre l' any 716 ab 724 probablement.

Iñigo García, son fill, anomenat *Arista* per Moret, y conquistador, segons Blancas, de la capital.

Fortuño García, germá del anterior: concedí privilegis als del vall de Roncal: vencé á Abderramen de Córdova Sancho I, son fill; concedí també privilegis als Roncalechs; guanyá la batalla de Ocharran.

Ximeno Iñiguez, son cosí, negat per Blancas, que suposa un interregne de deu anys, acabat per l' elecció de Iñigo Arista. Ab tot y semblant suposició, jo crech, de conformitat ab lo llibre de la retcla de San Benet, que no solzament reyná Ximeno Iñiguez, sino que fou molt recte y molt tocat y mirat en las cosas de govern.

Iñigo Ximenes, son fill; tal vegada 'l primer d' Espanya que concedix l' us de *pendó* y *caldera* als prínceps, magnats ó richs-homes.

García Ximenez II, son germá; negat per casi tots los historiadors aragonesos, y defensat per Moret.

García Iñiguez, son nebot:

Fortuño II, el monje, son fill: després de reynar 19 anys, abdicá la corona á favor de son germá D. Sancho II.

Sancho II; reconquistá á Pamplona, y cedí á son fill D. García la Rioja, ab títol de Rey. Sembla que en aquesta época cesa de ser electiva la sucesió al trono de Navarra, encara que no 's pot justificar per cap testimoni legal.

D. García IV, fill del anterior.

Sancho III, Abarca, son fill.

García V, lo tremolós.

Sancho IV, lo Major; ficsá sa cort en Nájera; conforma de tal manera son testament ab 'l *Fuero general* que, ó bé dit Códich estava ja format, ó 's formá ab arretclo al esperit de aquet rey. ¿Fou ell l' autor del Códich, ó 's concretá á seguir una costum que més tart prengué forma y sanció en lo *Fuero general*?

García VI, el de Nájera; procurá tal com pogué administrar justicia se-

gons son criteri: morí en Atapuerca, prop de Burgos, lidiand ab son germá D. Fernando de Castella, venut y trahit per dos caballers navarros que 's volian venjar d' ell.

Sancho V, lo noble; s' oposá á la crusada predicada en sa decretal VII 'l papa Gregori VII; lluytá ab aucili del rey d' Aragó contra D. Fernando de Castella que pretenia apoderarse de Navarra; fou mort en Peñalen, com tinch manifestat, pels infants D. Ramon y D.ª Ermesinda. Despenyat l' infelis monarca y protector, 'ls de Castella y Aragó, D. Alons y D. Sancho Ramires, penetraren en lo regne ab lo inocent fí de disputarse sa conquista, en vista de lo qual los navarros, sentint més simpatías per l' aragonés que pel castellá, s' entregaren al primer.

Sancho Ramires: succehí las duas coronas de Aragó y Navarra; feu després d' algun temps de guerra, las paus ab lo castellá; fundá á Estella, concedintli las lleys municipals mes notables després de las de Sobrarbe; otorgá fueros á varias poblacions; y, en son temps, sens dupte, tenen lloch las primeras Corts celebradas per navarros.

Pedro Sanches, son fill; ademès de titolarse rey de Aragó y Navarra, se titolava rey de Sobrarbe y Rivagorsa.

Alonso, 'l batallador, son germá; prengué Tudela als moros, á quins abitans concedí privilegis molt favorables, igualment que á varias altres poblacions, sent molt importants los otorgats á Caseda, Marañon y Medinaceli. Uns historiadors diuhen que morí en la batalla de Fraga, mentres altres asseguran que fou després; lo que es ben cert, es que son célebre y raríssim testament portá célebres y raríssimas consecuencias, entre altres la separació de Aragó y Navarra, proclamantse en aquet regne á D. García VII.

García VII, concedí varis furs locals.

Sancho VII, 'l sabi; concedí á San Sebastiá lo primer fur marítim de Navarra; confirmá als presos de Tudela, maltratats pels cristians, 'l de Nájera, ampliantlo ab varis privilegis, entre 'ls quals, son dígnes de menció 'l de relevació de *Cerda*, 'l de poder enajenar las casas y 'l de deslliuració d' homicidi; n' otorgá innumerables á varias poblacions, y en 1179, pactant paus ab l' Alons VIII de Castella, demostra 'l dret hereditari que en Navarra tenian las donas en la successió al trono.

Sancho VIII, 'l fort, son fill; concedí moltíssims privilegis, concretá en varis districtes en una sola contribució las numerosas *petxas* que pagāban, y perdé, mentres recorria l' Africa, la Alava, y la Guipuzcoa que li prenia 'l de Castella.

Teobaldo I; son nebot; elegit pel país, sembla que tingué una marcada tendència á afavorir al poble, separantse de la noblesa, de tal manera que produí una lliga contra d' ell que l' obligá á demanar al papa Gregori IX sa intervenció.

Teobaldo II, son fill; durant sa menor edat s' encarregá sa mare Donya Margarita de Borbon: fou mal rebut dels nobles; pactá ab D. Jaume d' Aragó un tractat d'estradió dels encertats ó sian los criminals pregonats pera respondre á alguna acusació; acompañá á San Lluís á la Palestina, pera lo qual se vegé obligat á vendre molts drets á la noblesa y als pobles.

Enrich, son germá; fou elegit per las Cort.

Joana I, sa filla; sa menor edat, regida per D.ª Blanca, doná lloch á las

intrigas que mogueren los reys de Aragó, de Castella y de Fransa; en 1284 se casá ab Felip l'hermós, qual matrimoni, una vegada mort lo rey francés, prepará la unió de las dos coronas.

Lluis l' Hutin, son fill; sa tardansa en venir á jurar los furs, ocasioná alguns preparatius bélichs fins que ho efectuá convenientment; per mort de son pare, quedá rey de Fransa, y de consegüent, juntá los dos ceptres.

Felip, lo llarch, son germá; encara que Lluis l' Hutin habia deixat una filla de sa primera muller D.ª Margarida, aquet s' apoderá del gobiern de Navarra, y 'l país callaba.

Cárlos I, 'l calvo y son germá; á pesar de que vivia la lligítima reyna, D.ª Joana, aquet s' abrogá sas atribucions, y 'l país encara callaba.

Joana II, y Felip d' Evreux; habent mor lo rey de Fransa, 'l comte de Valois, successor en aquella corona pretengué també ser'ho en la de Navarra, mes lo país deixá de callar y 's declará obertament en contra del pretendent, en defensa de la lligítimitat de D.ª Joana II, la que fou proclamada en Corts.

Cárlos II, 'l dolent, son fill; siguié 'l capdill dels conjurats contra 'l rey de Fransa, D. Joan II, son sogre, per qui fou prés y tancat en un castell, fins que pogué escapar; durant quin temps d' ausencia s' encarregá del gobiern l' infant D. Lluis. En aquesta época 'l sistema parlamentari pren un desarrollo notabilíssim á causa de la necessitat que tenia Cárlos II d' acudir á las Córts en demanda de subsidis.

Cárlos III, son fill; fou anomenat lo noble, y si hagués viscut en nostre temps, se 'l nomenaría 'l *lliberal*, tota vegada que ab son célebre *amejoramiento* dels furs deslluira al reyne de la *pecha de homicidis casuals*, manant també als oidors de Comptes que substituïssen en los llibres de impostos la paraula *pechas* per la expressió, que ara diriam democrática, *censo perpétuo*, y en fi, otorgant innumerables donacions.

Blanca I, sa filla; casada ab l' infant D. Joan d' Aragó, qui disposá que 's podrian establir en enfiteusis los bens del real patrimoni als treballadors de la terra, prohibin tho als brassos militar y eclesiástich y als jueus, moros y lleprosos.

Joan II, son marit, rey d' Aragó y de Navarra; encara que per dret de successió y pel testament de D.ª Blanca, tingués de succeir á n' aquesta, son fill, lo príncep Cárlos; D. Joan, son pare, s' hi oposá descarada y maliciosament, resultant d' aixó 'ls partits agramontés y beaumontés, y las terribles perturbacions, lluytas y enemistats consegüents, destinadas á tirar per terra 'l trono de Navarra. En aquesta época, sent gobernadora del regne la princesa Leonor, la presunta envenenadora de sa germana Blanca y son germá 'l de Viana, se prohibí que las personas eclesiásticas y las dedicadas al culto diví «debiéndose contentar segun ley evangélica con las décimas y oblaciones,» poguessen obtenir ni «poseer ningunos oficios ni beneficios temporales etc.

Leonor, sa filla; goberná com á reyna no més que 15 dias.

Francisco Febo, son net; durant sa menor edat estigué baix la tutela de sa mare D.ª Magdalena de Fransa. També goberná poch temps, atribuint-se sa mort á D. Fernando 'l católich.

Catarina, sa germana; de D. Joan de Labrit. Durant sa menor edat fou regent sa mare; los partits tornaren á remoure 'l país ab motiu de las pre-

tensions dels reys de Fransa y de Castella. En aquet reynat, tingué en 1498, lloch la expulsió dels jueus, exigida tal vegada per Castella, que, ab sa política maquiavélica buscava tota mena de excusas pera intervenir en los assumptos de Navarra. Ja en 1496, las Corts de Pamplona, baix la pressió de D. Fernando, se vegeren obligadas á no permetre l' entrada á las tropas estrangeras, pera quina seguritat l' inocent y católich castellá ocupá á Olite y altres punts. Encara més: habent près los reys navarros los castells y fortalesas al comte de Lerin, D. Fernando, guiat sempre per sas inclinacions y escrúpols de justicia, tan extremats que's creya en lo deber de ficarse en la casa dels altres pera posar pau, intervingué en la cuestió baix lo sant préteste de conseguir la concordia entre 'ls reys y 'l comte, que de moment conseguí; y com se rompessin novament las hostilitats, torná á intermediar, logrant, no solzament la pau entre 'ls dos, sino també la devolució y restitució de la condestablia y restants bens al de Lerin, son protegit; y com encara se rompessin altre vegada las hostilitats, tal vegada, diuhen malas llenguas, á instancias del mateix D. Fernando, los reys navarros acosaren resoltament al de Lerin fins que's refugiá á Castella; ahont, lo católich monarca, portat per son bon cor, se declará son protector obertament. ¿Qué podia fer á las horas Navarra, indisposada ab la Fransa per haberli negat lo pas de las tropas y cansada de l' intervenció de D. Fernando que li agradaba massa 'l país pera no temer las intencions y excomunicats sos reys pel papa Julio II que 's creya árbitre dels destinos de las nacions? ¡Ah! Navarra 's veyá en una ratonera preparada pel monarca católich, y ab fonament debia traure forsas de flaqueza pera deslliurarse de tanta desgracia com pesaba sobre d' ella: per ço, las Corts de 19 de Juny de 1512 acordaren montar un exércit de 4000 infants y 300 caballs pera defensa del reyne, y las de 17 Juriol concediren cinch subsidis pera alzar lo país en massa. Mes Fernando 'l católich era més llest; avants de que 'ls navarros tinguessen temps pera prepararse, habia sitiá á Pamplona, que capitulá 'l dia 21.

Diuhen alguns autors que D. Fernando, 'l católich, fundaba aqueix acte eminent polítich per ells, y pera mí altament criminal, en la butlla d' excomunió del expressat San Pare, afegint altres que en dita butlla se li otorgaba la corona de Navarra. ¿Per quín dret públich ni canónich s' ha atribuit ja may al Papa, en Espanya, la facultat de dispensar coronas? Y no podria ser que 'l que sabia falsificar la butlla pera la dispensa de son primer matrimoni, sapigués falsificarne un altre?

¡Quína justicia la de la Historia! Anomena D. Fernando 'l *católich*, á qui deuria anomenarse D. Fernando, l' *usurpador* ó bé *falsificador de butllas pontificias*.

(5) A fí y efecte de tractar sobre las disposicions testamentarias de D. Alons lo batallador, los dos regnes se reuniren en corts generals, en las que anularen lo testament per ser contrari á la conveniencia y á las lleys del país. elegint per rey comú á D. Pere Atares, á n' al qual una comissió nombrada de la mateixa assamblea aná á posarlo en coneixement de semblant resolució; més com la comissió fos rebuda ab una arrogancia y despreci que judicá indigne de sa alta representació, fou lo rey elet depositat incontinent, convocantse novas corts pera Monçon ab l' objecte de reparar aquet inconvenient.

(6) Si encara no bastés lo aduit pera fer prova plena; si tenint present las lluytas qu' en la época contemporánea s' han sostingut en aquet país resoltament en defensa dels drets d' un pretendent que funda precisament sa llegitimitat en la lley sálica tan oposada, tant repugnat al fur general y á las tradicions, se desitxan més testimonis pera justificar lo dret de successió de las donas á la corona de Navarra, no cal més que observar que, en temps de Cárlos III, lo noble, en las corts de Pamplona de 1390, se jurá per hereva del trono á sa filla gran l' infanta D.ª Joana; que sas altres restants fillas ho foren en las corts d' Estella; que 'l testament de dit D. Cárlos III consignaba que eran cridadas las fillas en lo cas de no tenir fills mascles *segunt costumbre del reyno*; que per haber premort la referida D.ª Joana, ocupá 'l trono sa germana D.ª Blanca, y en fí, que segons se pot veure en la nota 4, las infantas que eran cridadas per la lley, ho eran pel país que las proclamava sas naturals y llegítimas reynas.

(7) Al ménos en Catalunya trobém la *Vintiquatrena de guerra* que, ab unió del Concell de cent, substitueix en los moments de crisis generals del país l' iniciativa del govern, crech que algun lector curiós veurá ab gust l' inserció del següent testimoni debidament autorisat y legalisat. Diu aixís: «Hoc est exemplum etc... Molt Ilte. Sr. Havent disposat lo dia de air los Molt Iltres. Srs. Consellers y Vint y quatrena de guerra inseguint las deliberacions de V. S. la marxa de la gent ab que nouament auia resolt servir en la prnt ocasió; Al pàssar p la Seu com es de Costum antich y emparantse del favor y Patrocini de nostra Patrona Sta. Eularia estant en dita Iglesia Y alaxir de ella se mogue alguna inquietut com V. S. ja sab dient que no volia passar de la Iglesia Catredal que no Isques la bandera de Sta. Eularia y anas governada per un Senyor Conseller, Y no obstant que per lo mestre y altres personas sels Indui y persuadi ab totas veras del mal exemplar que donauan y la ocasió que tindrian los émulos de censurar tal acció no fou possible poderlos convencerlos Y ales oras moltras personas acudiren á la Casa de la Ciutat pera offerirse per tot lo que seria del seruey de S. Mgtat. (Que deu g.) y de la dita Ciutat y se tingué en Continent una gran reunió molt numerosa Y de personas (borrat) y del present Consell en la qual entre altres estava Don Pedro de Montaner, don Joseph de Bru, Bautista Planella, Joseph de nauesjerit, etc y moltras altras personas de tots estaments de las quals se compon la present ciutat Y axis matex lo Mag. Ysidro de Saleta, Veguer de la present Ciutat que may se mogue de dita casa de la Ciutat fins. Y atant fonch tothom disgregat y resolgueren se tornas. altre vegada á persuadirlos offerintlos que ja estava resolt la anada del Sr. Conseller, que se estaua actualment mirant ab tota diligencia los exemplars de ocasions passadas y discorrer lo modo de la anada pera conservar la autoritat y prerrogativas de la gramalla y carrech Consular Y altras rahons eficaces pera mourerlos a cumplir a sa obligatio: Per ço ninguna de estas rahons ni las diligencias que si aplicaren foren bastants pera pasarlos en conaxament de la obligatió los Incumbia Ans be ab Veu comuna instauan que isqués lo Sr. Conseller y aventse tornat esta resposta en casa de la Ciutat se torná á coufferir la materia ab molta major número de personas aixís de Consell de Cent com de nobleza y estimacio que anavan acúdint y se offerian a la Ciutat I ayista del que se avia ja obrat y no avia tingut efecte resolgueren que en conti-

nent los Molt Illes Srs. Consellers ab las Gramallas Consulars Vergers y massas altas acompanyats de molts cavallers anant en forma de promessio arrivassen a la Seu y en ella ab aquellas rahons de amor y blandura, com á Pares de la Patria, los assegurassen la exida del Sr. Conceller y los advertissen los inconvenients que ocasionavan la detencio com en effecte dits Srs. Consellers y personas que anavan en sa companya feren totas las diligentias convenientes aplicant los medis de la persuatio y empenyantlos la paraula de que exiria sens dupte lo Sr. Conseller y quels alcansaria per lo camí: Pero tampoch estas diligentias los pogueren reduir sino que ab molts crits y veus altas demanaren se posas devant dells lo Sr. Conseller que aurá de anar y que de eixa manera marxarian y avent discorregut y premeditada la materia los Srs. Consellers y personas que anavan en sa companya, resolgueren y prengueren per unich medi per accontentar esta gent que muntas a Cavall lo Sr. Conseller en Cap y se posas devant de la primera filera ab la mangala y los guias com a coronell com en effecte munta a Cavall y se planta devant la primera filera dientlo estava prompte y aparellat pera marxar y anar ab ells y pensant restarian assossegats puix se convenia ab lo que ells demanavan entraren en altre petitio pera que ans de axis de la Iglesia Catedral volian sels donassen monitions y avent los posat en consideratio que la Ciutat non tenia y que quedarian monissionats en son lloch y tèmps y que marxasen attes que veyan lo Senyor Conseller en cap muntat en un Cavall y ab la bangala y que nols desampararía; no fou tampoch possible poderlos vencer ans be se reparase anavan inquietant mes y que era precis per lo que podia sucsehir que los Srs. tornassen en esta Casa de la Ciutat y que sen tornas tambe lo Senyor Conseller en cap los quals acompanyats de molts personas de estimatio tornaren en esta Casa y entraren en altres discursos pera veure que medí nou se podria buscar Y en esta ocasio anant acudint molts nobles personas de gran puesto com fou lo Sr. Gobernador, lo Sr. Don Pedro Estevan, lo compte de Plasencia y recados dels Molt Iltes. Srs. Conseller Regent embaxada dels Srs. deputats Recado del Illm. Sr. Arcabisbe bisbe de esta Ciutat per medi de son Vicari general y altres Srs. Capitulars y molts altres personas de tots estaments las quals mogudas per la natural obligatio de servir á la Patria se offeriren a la Ciutat tractant congregadas ab una conferencia numerosísima en que resolgueren tots los sobredits y se resolgue sels fes entendre que esta Ciutat no volia anar contra sa voluntat y quels asseguravan altre vegada la exida del Sr. Conceller y també quels davan facultats quel que no volgues anar que no anes sens que tingues ressel de cap temor del que fins ara avian obrat ni restitució dels diners hauran cobrat: Cometes la executió de estas diligentias al molt Illre. Sr. Don Lluís de Fosa y Paguera y altres Sr. Capitulars de la Catedral de esta Ciutat los quals ab molta finesa se offeriren al servey de V. E. Y en continent anaren á platicar lo que se avia resolt ab los soldats y discorrent abells entraren en novas demandas y entre altres demanavan un sargento que avian donat en dir era pres no essent aisís Y altres novas impertinentias (si bé sempre digueren y afirmaren que ells estaban promptas y aparellats pera servir á Sa Magt. y perdrer tots sas vidas pero que volian que isques abells un senyor Conceller pera governarlos com axis sels avia offert y fet entendre) Y avent tornat altre vegada dits Srs. Capitulars y referit lo desanrahona-

ment desta gent y lo que demanavan se torna altre vegada á discorrer y tractar del que se devia fer y atinent á que se anava fent de nit las malas consecuencias y desditxas que se porian ocasionar ques dexan á la Consideratió de V. S. resolgueren ab madur consell y del parer del Sr. Governador de Catalunya, veguer de esta Ciutat y demes Sr. de la Junta general sobresspreada atinent al servey de Deu nostre Sr., al de Sa Magt. a la quietut pública de la ciutat y a la prevenció del que se podia temer; ques tornas altre vegada a suplicar als Molts Illtes. Sr. Capitulars se servissen de tornar á la Catredal y tractassen de ajustâr de qualsevol manera la materia donantlos per asso de parer de tota la Junta ple poder ab oferta que en tot lo que tractarian y prometrian dits Srs. Capitulars la Ciutat ho compliria y tendria per fet y que per est efecte anas lo secretari de V. S. á fer fé de la resolució y llevar las actas convenientes si volian portantssen copia de la deliberatio presa per dits Srs. Consellers y Junta general firmada de ma de cada hu dels Srs. Consellers y en esta conformitat tornaren dits Srs. Capitulars altre vegada a aplicarse en servey de V. S. ab aquellas veras y desitxos que manifestament ensenyaren Y avent discorregut llargament sobre lo que dits soldats pretenian valentse del ple poder y facultat que tenian tots los sobredits los ajustaren ab las ofertas següents: primerament sels offerí que axiria un senyor Conseller per governador com a coronel y que tan quan estaria lo senyor Conceller estarian ells en lo servey; secundo que de tot lo fet fins assí no sen parlaria mes de tal manera com si tot no fos estat y que tots aquells que no voldrian eservir tindrian libertat sens que sels pogués fer ningun embaras ni ferlos tornar los diners no obstant que sempre digueren que volian anar á la guerra y servir á Sa Magt. y á la ciutat derramant sa sanch y perdent sas vidas com á fahels y leals vassalls de Sa Magt.»

(8) Aquet pais que dispensaba tanta tolerancia als jueus y moros; aquet pais que judicaba repugnant á la lley sálica; aquet pais que oposá ernérgica resistencia als papas Gregori VII y Benet, es lo pais que 's deixá portar cegament per un clero d' unas costums que causan dol y d' una ignorancia que escandalisa; per un clero que, abusant del carácter franch y confiat del navarro, ha anat cambiant radicalment aqueixos principis encarnats en sa historia, sas costums y sas tradicions. Com que faig ánimo d' ocupar-me d' aquest fenómen en la correspondencia vinent, crech que sería superfluo desarrollar aquí la idea que necessito explicar.

(9) No puch resistir al dessitx de transcriure un document del sigle 16, »pertenexent á l' Universitat de Lloret y relatiu á la manera de celebrar »concell, á fi y efecte de que s' observi la analogía que hi ha entre la forma de celebrar aqueixas juntas y la manera de celebrar Corts. Diu aixís: «Orden y traça se ha de tenir en los Concels majors ordinaris y extraordinaris en la vila de Lloret: Primo. Lo Jurat, ó jurats, demanada llicencia al batlle, segons es costum y práctica, faran assenyalar a concell segons »lo antich costum de la terra, y farán fer crida á instancia de jurats per la »vila segons esta en lo Redres cap. 17, la qual crida farán fer ó lo dia avants »ó lo dematí del mateix dia se ha de tenir Concell y quant los Jurats sian »en la torra farán que la campaneta toque batallades fins hi hage prou número de gent que ha de ser 43.»

Secundo. Asestar se han los Jurats primerament en son degut lloch (y

»lo notari, quan sia menester que vinga, entre jurat en cap y segont) davant la taula per orde com se arriuará se han de assentar en son degut lloch, ço es á la ma dreta dels jurats estigan los oficials de la vila de aquell any, primer lo clavari, après los tres conciliaris, apres arreu los oidors de comptes, après los nou pabordés, après los obres de la Iglésia, après lo baciner de las ánimas, après lo mesurer del blat; últimament el tallador del pa beneyt; y á la part esquerra dels jurats se assenten los demés homens de concell comensant de estar prop lo jurat dich lo més vell, en dies y après arreu per orde de edat y últimament estiga lo més jove conclohent lo cércol prop del tallador del pa beneyt.

Tertio. Assentat així lo Concell, lo jurat aquí tocará presidir ans de tot se agenollará y tots junts abell cada hu en son endret, y lo notari si hi es ó altris per éll dirá alta voce aquesta oració: «Mentes et actiones nostras quæsumus domine, aspirando preveni, et adivinando prosequere ut hec nostra congregatio á te incipiat et perte cepta finiatur Per Christum dominu nostru;» y tots responen *Amen*; tornarantse assentar ab lo mateix orde cada hu respectivament.

Cuarto. Lo Jurat á qui toca presidir proposará llargament per lo quels té ajuntats, dientho assentat, feta primer una barretada y tornada per tots, y acabat de proposar y de dir lo que volia, torne fer altre barretada y tornantley tots y no diga res mes per encara.

Quinto. Comensarán los de Concell de fer un vot, ó, parer consultiu per allo que aurán oyt proposar, ço es, un parlament que cada hu ha de fer dient son pit sens deslliurarse en res per encara sino aconsellant lo que li hage be de la república; de tal manera que comensant del Clavari arreu tots los oficials agen de parlar primer hu après altre y après arreu fins al darrer seguint lo cércol, y mentres aquet vot, ó, parer consultiu passa, ningu diga res, sino que tothom deu scoltar lo que parle, y si mentres hu parle algu respon fora del orde sel mane callar y si no vol obeir trágantlo de aquell Concell pera manleiment del Con orde. Y lo que parlará en sa tanda ha de dir un sí, o, un no sobre allo que lo Jurat l' haurá proposat dient, (si li apar) les causes quel mouen adir sí, o, no. Y si no li apar determinar-se per encara de allo y volra primerament oyr los altres, diga que son parer es aquell pero que per encara ell no's determina, que apres sen determinarà ab altre vot, ó, altre dia, o, ques remeta analguns homens de Concell, o, (si es cosa árdua y de perill descubrir son pit) pot dir, que no vol dir un parer dalló en publich, sino que vote per scrutini: en fí cada hu pora dir en Concell lo que li donará gust, sens caurer en ninguna pena, mes que sia en sa tanda y en son degut lloch parlat.

»Sexto. Acabats tots aixi de discorre, lo Jurat en cap (sens móurese ell, ni ningun dels altres may de son lloch, ni alsarse gens fins que lo Concell sia finit) diga aixís: «Senyors, si sobre aixó que está proposat volen V. S. Ms. consultarsen entre sí los uns ab los altres y discorrerne, o, pilotejar, o, disputar un poch lo cas mes madurament:) jols don llicencia, quen parlen, y traten asou gust sens respete de orde algu, ab que nos moguen de son lloch, nis barallen» Y assi trataran los de Concell (si valdrán) uns ab altres una stona del cas proposat, oynt los uns als altres y veientse sos intents.

»Séptimo. Si dit açó, lo Jurat veu, que la gent entre sí parlen, y disputen,

»y los uns ab los altres se aconsellan, deixlos estar una stona tratant, y cri-
 »dant de alló á sa coneguda, empero guarde nos barallen, nils don lloch
 »de dirse pesars, ni males criances, y sobre tot nols deixi alsar ni mourer
 »de son lloch, sots pena de traurer lo qui sera mal criat de alli per aquella
 »vegada. Y cuant li aparega auer prou durat, tocara la campaneta de la
 »taula; y tothom encontinent hajan de callar sots la dita pena, o, altre ben
 »vista dels Jurats. Si empero veu lo jurat; que dit que haje, quen traten
 »entre si, la gent calle y non traten mes del que fos parlar en lo primer
 »vot, o, parer consulfu; dira, «Sórs volen que valega lo que han dit per
 »vot decissiu y ques continue y toque en lo llibre las deliberatio»? Si tot-
 »hom diu *si*, fassalo escriure al notari, y publicar, com es costum. Si to-
 »tavia veu quey ha alguns qui diuen *no*, ans hi fan contrari, apres de
 »averlos deixat tratar una stona sobre allo, com está dit, fassa ques vote
 »per vot decissiu, ques lo vot, ont cada hu ha de descarregar sa concien-
 »tia, «tenint sols ull á Deu y al be publich, y no a malitias ni amistats.»

»Octavo. Si lo Jurat tè altre cap pera proposar, apres de esser resolt y de-
 »liberat lo primer, tornarà a proposar laltre del mateix modo y orde que
 »la dit, y notorn proposar segon negoci, que lo primer cap no sia resolt
 »de *si*, ó, de *no*, o, remes per altre dia, ó, que tots los de Concell no hajan
 »dit son parer, y parlat sobre alló poch, o, molt. Perque altrament si á hu
 »sel deixa parlarne, y laltre noy deya res, pot aquet queixarse, y no sera
 »Concell, sino babilonia. Y acabat de passar tots primer per parer consul-
 »tiu, apres per vot decissiu, fasse scriure laltre deslliberatió aixis mateix
 »y publicar com les altres.

»Nono. Acabat de scriure la delliberatio, ó, deslliberations convenients,
 »faran los Jurats que lo notari, llegint los de Concell en lo llibre, scrigue
 »ab un paperet volant los absents, y fora del Concell quan li aparega don-
 »lo al batlle pera que los execute de la pena de 5 sous si sens just impedi-
 »ment a coneguda de dit Jurat qui aura presidit, han faltat en aquell Con-
 »cell.

»Decimo. Acabat de scriure dit memorial dels absents qui seran estats
 »en la vila aquell dia y no seran volguts venir a concell, alsarantse tots de
 »peus, y lo notari diga les gracias dienti: «Regi seculorum immortalis, et
 »invisibili, soli Deo honor, et gloria in secula seculorum:» y tots respo-
 »nent, amen, vausen del Concell, y los Jurats tot derrers.

Aqueix es, podem dir, lo Reglament interior; me sab greu no disposar
 de més temps pera transcriure las constitucions generals de la vila de Llo-
 ret, curios y notable en gran manera, y, que, perque s' ho mereix, donaré
 á coneixer en altre ocasió.

(10) Antiguament en Navarra l' elecció de Diputats se feya indistinta-
 ment, puix encara que per retela general veyem que 's procedeix per me-
 di de la insaculacio, en algun punt, com Olite, trobem que l' any 1307 se
 'n nombra un pel Concell convocat á so de corn. Mes, tota vegada que des-
 près se feu general lo primer procediment, no puch ménos de trasladar
 algun capitol de la Constitució que acabo de aludir en l' anterior nota y
 que tracta precisament ab bastants detalls de la forma d' aqueixa mena de
 votació.

»Cap, 5 Item, statuim é ordenam quey haje tres basses de Jurats y offi-
 »cials principals, en la primera de jurat en cap hi haje de aver scrits for-

«çadament sempre deu homens tots de la vila, y ningun pagés; en la se-
 »gona dotze pagesos hábils á coneguda dels insaculadors; en la tercera
 »quince homens de la vila; tots aquestos anomenats per lo Jurat qui sera
 »aquell any de la tal bassa, y votats per los insaculadors.

»Cap. 6 Item, ordenam que lo diumenge abans de la Purificació de
 »Nra. Senora se tinga sempre concell forsat per la Inseculatio, y nos pu-
 »gue insicular altre dia algun entre lany, asso se fassa cada any ab aquest
 »orde; que lo honorable concell elegezca primer set insiculadors ab vots
 »per scrutini, scrivint primer lo notari en un paper volant tots los noms
 »dels alli ajuntats y feta ratlla acada hu anomenat per lo qui vota, y així
 »de tots, y derrerement vingan los honorables Jurats y apres lo notari
 »compte los punts de cada hu; y los set que trobará tenir més punts scri-
 »ga y publique per votants é insiculadors de aquell any; la qual setena sia
 »extincta en aver aquell mateix dia insiculat; y, no puguen, despres de
 »aver feta lo Concell la elecció, anarsen los set ni lo notari qui primer no
 »hagen insiculat y primer fet compliment de totes les basses y gent de
 »Concell segons lo número dalt ordenat, ans bè dins la mateixa torre, ó
 »casa de la vila, sens parlar ab algu per llevar soborns, presos de jurament,
 »posarán los que faltan, de tal manera empero, que los que falten en pri-
 »mera bassa sien nomenats per lo Jurat en cap, lo qual apres hisca fora,
 »insiculadors per scrutini votarán de *si*, o, de *no*, y si sadmeten sien scrits
 »en son lloch en lo llibre del Regimen, y sino torne lo Jurat mateix a ano-
 »menar altre. Si faltan de la segona bassa, lo Jurat segon, qui es lo pagés,
 »anomenará ab lo mateix orde, y si faltan en la tercera, anomenará lo Ju-
 »rat tercer així mateix. E si faltan de Concell, los tres Jurats junt ab lo No-
 »tari apartats servirán en un paperet volant tots los noms, ó nom dels qui
 »volran posar, y lo notari entrels y presentels als insiculadors, y atmesos,
 »sien scrits en son lloch.

Cap. 8. Item ordenam que lo dia de la Candelera, posades ja les basses
 apunt en lo diumenge abans, en la Iglesia, ahora de vespres, coram pó-
 pulo, se traguen, com es costum, los Jurats cada hu de sa bassa. Apres de
 tret lo Jurat se traguen etc. etc.

FELIP DE SALETA PALOMERAS CRUIXENT.

Bilbao.

MA FANTASÍA

AL DISTINGIT DOCTOR EN MEDICINA D. JOAN SOLER. (1).

Siempre he creído que si se reformase
la educación de la Juventud, se conse-
guiría reformar el linaje humano.

Leibnitz

PARA ton vol, atúrat fantasía!
¿Ahont vas dolosa coloma esgarriada
Per mons ideals que 'ls homes desconeixen?
¿Qué cercas per tant alt hont brilla l' astre
Esplendorós del dia que corona
La terra, que es de Déu l' obra perfecta?
En va cercas per tot las rasses d' héroes
Que ab son valer lo món enjoyellaren,
¡En vá esperas uns temps que ja finiren!
¡Devalla y torna al niu dolosa coloma!
Encara 'l trovarás desert y tebi,
Que jo ab amor tot sol, constant te 'l vetllo.

Tú, mimada del cor ab afany noble
Al espay te llensares batent alas;
Mes pensa que al colom l' encalsa sempre
Lo falcó famolench, ignocent pensa
Que 't resta ser esclava nit y día
Del seny del hom' que constantment s' abeura
A la font del saber y de la ciencia.

Los temps passats no tornarán, no esperis...
Las mortas naciones de mes valía
A igual de un mort que jau en sa fossana
No s' alzarán may mes, fins que ressoni
La trompa del Juhi en arribant l' hora.

(1) Esta poesia guanyá lo primer premi consistent en un buch de ébano ab una abella d' or en lo certámen que lo Col·legi Mercantil celebrá quan las festas de la Verge de la Mercé en el present any de 1876.

Morta es la Grecia, la matrona altiva
 Que daba l' art al món desde son soli;
 Morta la Roma imperial que un dia
 Des del foro acotar feya á mil pobles
 Encadenats de mans als peus del Cesar.
 En vá recorrerás la terra tota
 Trista y errant, sofrint, adalerada;
 En vá recorrerás de l' Assia inmensa
 Los prolongats deserts y las planuras,
 Si 'l fadich y la set á un temps t' acoran
 Abrusanta de set morir te resta,
 Que Déu farà per cástich de ta empresa
 Que pari sa corrent lo sacre Ganges.

Mes folla encar trovant ta empresa poca
 Pretens volar fins als confins d' América
 (Creyent trovar allá ahont lo cel posa
 Per vallas aygua y gel) mes terra encara,
 Oblidant que Colon pres de respecte
 Retorná un jorn cobert de llors y gloria,
 Y en paga de sa empresa grandiosa
 Es foll deyan las gents, veyent obrirse
 De bat á bat de las presons las portas.
 Si dat sigué tornar en eixa vida
 Y recordés dels homes l' ignorancia
 Tremolejantli 'l cor pèl gel del dupte
 Atrexit mes que tú no hi tornaria!

Somnis tan sols acotxas, somnis dolços
 Que al só de l' arpa mágica del poeta
 Defallires un jorn, y en llits de rosas,
 Als acorts de sas trovas namoradas
 Vas aclucar d' amor tos ulls de Verge,
 Per despertar mes tart presa entre espinas!

Folla d' amor devallas inquieta
 A las tombas qu' alsa l' *inmensa Patria*
 Per guardar las despullas gloriosas
 Dels genis colosals que mes l' honraren.
 Tos plors vas repartint de fossa en fossa
 Com lo cel la rosada en nits tranquilas;
 De la tomba del Tasso venerada
 Vols enlayrarte al cel del dols Virgili,
 Per caure sense forsa y plegant alas
 Als fantástichs inferns que 's forjá 'l Dante.

Repren lo vol y paras fadigada
del Vaticá en la cúpula atrevida
Contemplant de Miquel l' ardida empresa:
Y en delitosos somnis veu passarne
Las candorosas verges que en son segle
Animá 'l dols Rafel dantlos sa vida.
Si medita y fins plora alguna volta
Prop la alemanya tomba de Meyerver
Alsant los ulls al cel, sospira ab joya
Portantli 'l vent las notas de Bellini.

Desfá lo sol las boyras que l' acotxan,
Y esglayada tal volta de tá empresa
Te 'n vas á reposar damunt la llosa
D' aquell que aquí á la terra ab sa dolsura
Vá condormir tants cors, gloria de Fransa,
Armonía del cel, dols Lamartine!

Defallida, abatuda y melancólica
Despertas un moment per contemplarne
Ton llit de flors com vá tornantse espinas,
Y la fredor del marbre esglayadora
Que 'ts á la tomba 't diu, altar de gloriá,
Hont dorm cercat de llors lo savi Balmes.
Las bellasas del art y del estudi
Admira curs instants, obra de segles,
Que 'l progrés y l' estudi fan del home
L' ergull noble del món y de sa patria,
Y endolsant lo seu cor se va fent digne
Del llorer immortal que don la Gloria.

Vola atrevida, vola y may ne paris,
Escorcolla del món fins las entranyas:
Tú pretens enlayrarte ab ergull neci
Allá hont no es dat que l' home may arribi:
Para ton vol: devalla colometa,
Perduda 't porta Déu al peu del Gólgota,
Si pretens tirá avant, creu que pot dirte
Lo que al Juhéu errant va dir un dia.

EMILI COCA Y COLLADO.

VETLLANT UN MALALT

EN L' ALBUM DE LA SENYORETA

D.ª C. M.

PRESA del dol y de tristesa á l' hora
Un jorn te vaig mirar,
Y t' ànima ferida ni una queixa,
Ni un sol sospir llensá.

À la cambra de mort prest va cridarte
Lo teu dolorit cor;
Y 's mustiaren las rosas de tas galtas
Com flors sens aygua y sol.

¿Quin misteri te fá oblidar tas penas
Y las d' altres plorar?
La mel de ton amor va ser lo bálsam
Que revifá al malált.

.....
La Mort, més tart, sas alas desplegantne,
Va escamparne 'l dolor;
Y estenent tú las tevas, que son d' àngel,
Vas acotxar la Mort.

JOAN BAPTISTA GENDRA.

BIBLIOGRAFÍA

CALENDARI CATALÁ DEL ANY 1877.

QUANT un hom se trova devant d' un aplech de poesías ó de composicions en prosa de un mateix autor, li es mes fàcil apuntar sobre ellas son judici perque com á fillas de un mateix pare han de tenir entre sí una certa semblansa. Mes quant despres de haber llegit y rellegit alguna de las coleccions que avegadas se fan en que s' hi reuneixen obras de diverses plomas, se voldir ab pocas ratllas lo que del tomet se pensa, es cosa bastant difícil y en algunas ocasions poch menos que imposible. Perque allí cada autor se presenta ab la seva fisonomia propia y per cada composició fora precis un judici critich especial, lo que en cas de realisarse seria bastant pera aburrir al lector mes pacient y mes aficionat á las lletres. Aixó hém pensat devant del *Calendari catalá de 1877* arreplegat per lo diligent y entusiasista escriptor y poeta D. Francesh Pelay Briz y com mes hem mirat las obretas que conté y com mes las hém estudiadas, majors han sigut las dificultats que havem topat pera donar del conjunt un compte exacte que ni pequi per la adulació ni caigui tampoch en lo extrem de censura. Ho provarém de ferho y á grat sia del colector, dels que l' han ajudat en sa empresa y de tots los bons catalanistas.

No hi ha dupte que en totas las páginas del *Calendari catalá* s' hi respira un ferm amor á Catalunya y que aquest alé es comú en lo del any 1877 ab tots los demás que lo precedeixen y que arriban al número de dotse, puix que lo volum publicat enguany es lo tretse de la mateixa mena que s' ha donat á la estampa. En aquest punt tots los autors se trovan d' acort y per lo mateix las diferencias deu-

hen buscarse en altres conceptes. Mes ¿pot servir lo *Calendari catalá de 1877* pera donar idea de la forsa, de la vida qu' avuy en dia té lo renaixement de la llengua de la nostra comarca? ¿Hi há en las páginas una poesía, un tros de prosa que pugan lluytar ventatjosament ab altres obretas iguals premiadas en públichs certámens, impresas en colecció de versos y hasta donadas á llum en los anteriors calendaris? Com que no volem adular ni al colector ni als autors, hem de dar clara y netament una resposta negativa. En cambi de aquesta falta de superioritat marcada de alguna composició sobre las otras, en cambi de la ausencia de una obreta que desde la primera lectura mogui l' enteniment y l' imaginació y sia de aquellas que 's llegeixen cent voltas, trovantse á cada vegada mes inspirada y mes artística, ¿hi há en lo nou calendari alguna altra qualitat per la que mereixi la atenció dels bons aymadors de la llengua catalana, y fins sa aprobació y son aplauso? Creyem que sí y anem á demostrarho.

Si en lo *Calendari catalá de 1877* no hi há una obreta que surti sobre totas las demás y que pugui compararse á las moltas excelents que ha produit la moderna reviscolansa del nostre matern idioma, s'hi veu peia compensar est defecte una especie de bon gust en tots los escriptors, una major habilitat en los que fan versos, un estil y llenguatge mes triadet en tots los que escriuhen en prosa, estil y llenguatge que fuig aixis del amanerament arcaich com de las vulgaritats y barbaritats de la parla nostra contemporánea, en la cual tots los idiomas s' hi barrejan, totas las locucions hi entran, sense tenir en compte si poden ó no admetrerse dins de aquellas prudents concessions que fan tots los idiomas portats per las necessitats del día. Per altra part aquesta major serietat—si aixis podem expressarnos—que 's veu en los prosistas per lo que toca á la forma de llurs treballs, se troba igualment en lo fondo dels mateixos, de manera que las nòcias interessants, las trovallas que convé no olvidar, las comparacions curiosas y útils, las investigacions históricas de bona mena apareixen en las páginas del *Calendari catalá* y son causa de que lo aficionat á las cosas de Catalunya, guardi lo llibre ab molt cuidado y lo tingua present pera consultarlo si per acás alguna vegada té que tractar ó que estudiar assumptos relacionats ab los que son objecte dels aludits artículos. Aixis, per exemple, són de grata lectura l' article del entés Anton de Bofarull sobre *Los furs de Catalunya* que en castellá fou publicat en lo *Diari de Barcelona*, los estudis fets ab conciencia per Francisco Maspons sobre *Un quiento suech* y sobre los nostres valentíssims poetas Teodoro Llorente y Manel Miká y Fontanals, las noticias profitosas que donan en *La Torre del cap del Llobregat*, *Un romiatje en lo seggle XV*, *Una gesta d' Anfós lo Sabi* y *Lo monestir de Poblet*, escriptors tan dili-

gents y tan donats per fortuna nostra, á treurer la pols del *codices* dels archius, com los Srs. Fiter é Inglés, Puiggarí, Andréu Balaguer y Aulestia y Pijoan.

Constitueixen una secció especial del *Calendari catalá* los escrits deguts á plomas femeninas. De segur que los elogis que d'ells puguem fer no hi faltará algú que 'ls creurá deguts á la cortesia ab las damas. No 's necessita en veritat acudir á la galanteria pera poder dir paraulas d'alabansa de lo bonich y poetich trós *Los fanalets dels ángels* escrit per María de Pallejá de la poesia plena de sentiment y molt ben desenvolupada en un assumpto que per no ser nou era de mes difícil tractar, anomenada *Un ¡ay! perdut* de D.ª Dolors Moncerdá, del romanset tan discret com elegant *A la ciutat de Vich* de María de Bell-lloch, per molts motius ben volguda dels que cultivan las lletres catalanas, de las sentidetas composicions *L'anyorament* y *Nit d'oratge* de las Sras. Agna de Valldaura y Agnés Armengol y per fi de *Allí dalt* poesia ahont hi apareixen los afectes mes delicats, expressats ab una sensillesa encantadora ab frases nascudas directament del cor, veyentse ademés en cada vers totas aquellas simpáticas cualitats que han fet tan justament estimat lo nom de la autora la Sra. D.ª Josefa Massanés de Gonzalez. Diu esta distingida poetisa:

Fou un temps que ab foll deliri
Va mon front de llor cenyir...
Sens que ningú se 'n esmente
Viurer puch ara ó morir.

Paraulas que demostren la modestia de la Sra. Massanés, á las que volem y debem oposarnos en nom de tots los catalanistas. Ingratitut fora oblidar á la Massanés; ingratiitut no cuidar que pogués *viurer ó morir* sens que interessés aixó poch ni molt als que conrean las lletres. Lluny d'aixó, cada dia que un dels autors primers en treballar per lo renaixement del catalá surt ab alguna obreta seva, es dia de goig y de gran satisfacció pera tots los amants de Catalunya y de sas glorias. En mitx del moviment no poch impetuós del dia, per entre una aplech de petitesas que tan si 's vol com si no 's vol han de barrejar-se necessariament hasta en las cosas mes allunyadas dels interessos egoistas, per entre lo rebombori qu' aixecan opinions oposadas que surtan ja del camp de la literatura pera entrar en un altra tot sovint sembrat de miserias y de miserias gigantinas, sembla que tot lo passat s'oblida, que noms avans molt estimats s'esborran ó poch menos, y que no hi queda en los cors de la juvenesa ni un reconet sisquera pera allotjar á aquells á qui 's deu lo primer impuls de la vida que ara 'ns anima. Y no obstant, aixó no es veritat per fortuna y de segur se fá justicia sempre á qui

com la Sra. D.ª Josefa Massanés de Gonzalez té tants mérits pera haverse guanyat l'agrahiment dels que en sos llibres han après mes d' un consell, mes d' una máxima que 'ls ha servit d' escut en mitx de las tempestats de la vida.

No farém menció expressa de las composicions en vers que portan al péu firmas de escriptors, perque allargaria molt aquest article. Nos exposariam á fer excepcions que tal volta no deuriam fer, ó bé —y fora lo mes probable— á continuar aquí una enumeració de la major part de las contengudas en lo *Calendari*. Com haven dit y com creyem haver de repetir, lo nivell es bastant igualat y de las lecturas que havem fet de las páginas del llibre objecte ó en article hem tret en clar que si no se veuen en general en las composicions en vers, qualitats que denotin alguna potencia, tampoch se poden apuntar defectes de bulto, ni menys tendencias dolentas en cap concepte. Alguna qu' altra poesia presenta un fondo y una forma un poch mes valents, mes enérgichs, mes verament poétichs de los que se descubren en altrás que semblan avegadas sino fetas ab motllo, concebudas y desarrolladas seguint una mena de patró que pot conduhir als autors al amanerament y al vici de fer versos per fer versos. Y si bé nos havem proposat no citar noms, creyem que es justicia al mateix temps que tribut de caballerositat fer menció y fins copiar alguns trossos de la bellíssima poesia de Teodor Llorente titulada *Salutació als poetes que han vingut á las festas centenarias en honor del Rey en Jaume lo Conquistador*. Recordant á voltas al autor de *Mireio* diu Llorente:

«Vostres cançons, poetes, no son pera mí noves,
Recorts de la infantesa me portan eixes troves,
Entre els boyrosos núbols de un son pesat y llarch;
Es vostra aymada llengua la llengua de mos avis,
La que encisá la terra quant brollava dels llabis
Del meu dolç Ausías March.

»En est noble llenguatje mos reys, en altres segles,
Donaren á son poble bons furs y sabies regles;
En est noble llenguatje, pel Senyor benehit,
Senyalant á la terra la salvadora vía
Per la boca brusenta del meu Vicent, un dia
Parlá al Sant Esperit.

»Y avuy que aquesta llengua, oh trovadors, oh mestres,
Dels Pirineus als Alpes, juntant les fortes destres
Aixecau, com la santa senyera, ab nou amor,
Menyspreada en ma boca ja fa temps la contemple
Y no tinch, per parlarla, més lleys, regla ni exemple
Que 'ls batechs de mon cor.

»En ma florida platja, mos plans y mes montanyes,
 En los ramats dels pobres pastors, en les cabanyes,
 En la vila hont la seda tix y tiny mon infant,
 Rebordonit, be ho pensa, de son origen noble,
 Lo vostre parlar sempre serveix á lo meu poble,
 Per lo riure y lo plant.

»Si en sos dictats encara troveu alguna espurna
 Del foch sagrat que serva l' antigor en son urna,
 Vingau á mí, poetes, y com en altres temps,
 El pa y la sal partintne, juntant les mans amigues,
 Parlarem de mos avis, y les cançons antigues
 Cantarem tots ensemps.»

Pera acabar est article y á fi de mes recomanar lo *Calendari catalá de 1877* direm que hi han algunes traduccions ben entesas y que sobre totas mereix ser celebrada la de la «Oda als trovadors Catalans» escrita per Frederich Mistral en 1861, feta per D. Celestí Barrallat y Falguera. De l' acert ab que ha posat en catalá est escriptor los vigorosos pensaments de Mistral, de fins á quin punt la traducció es imatge fidel del original, mes bonich com mes se llegeix, ne donarán bona idea las següents estrofas, sentint no poder copiar del cap d' amunt al cap d' avall la Oda entera:

Dels Alps al Pirineu y estrenyentnos la ma
 Arborém trovadors lo vell parlá romá;
 Ell es lo sacrament que 'ls fills als avis junta;
 N' es l' escut de familia; l' arrel que té enclavat
 Cada home á son terrós; lo fil ab que penjant
 S' aguanta l' débil niu del brancalló en la punta.

Intrépits guardians de nostra llengua ¡oh gent!
 Guardemla franca y pura y tan clara com l' argent,
 Puig un poble en tal font vé á beure las estrenas;
 Perque sempre que un poble de genolls caiguia esclau,
 Per obrí tot d' un cop los panys de sas cadenas.

¡Germans de Catalunya, adeu siau! Nos van dir
 Que féyau per' si vall reviure y resplandir
 Un brancall de la llengua que 's parla en nostras terras.
 ¡Germans! ¡Qué lo bon Dèu n' escampe sos ruixats
 Demunt de las olivas, dels rahims y sembrats,
 Qu' enjoyan vostres camps y vostras valls y serras!

F. MIQUEL Y BADÍA.

REVISTAS CASTELLANAS Y FRANCESAS: *Revista de la Universidad de Madrid*; *Defensa de la Sociedad*; *Revue des langues romanes*; *Polybiblion*; *Les Chroniques de Languedoc*.

I.—Lo darrer número de la *Revista de la Universidad de Madrid* (6 del t. VI) publica un capítol mes de la *Historia de los establecimientos de Enseñanza en España* per D. Vicens de la Fuente, curiós com tots los que l'antecedeixen, segons apar dels títols que portan sos párrafos: 1.º *Catedráticos españoles en Universidades extranjeras*; 2.º *Estudiantes en Universidades extranjeras*, 3.º *Colegio de San Clemente de Españoles en Bolonia*; y 4.º *Raimundo Lulio y Arnaldo de Villanueva relativamente á sus escritos y enseñanza en el extranjero* (compren 2 documents de 1309 y 1312). Es també notable lo seguiment del estudi en que D. Nicomedes Martin Mateos s'ocupa de *Los místicos españoles*: article 11.º de la colecció, endressat á sa filla Petra en qu'analisa d'un modo digníssim *La Perfecta casada de Fr. Luis de Leon*. De mes á mes ha comensat de nou dita Revista la publicació d'un *Catálogo de los manuscritos que se conservan en la Biblioteca del noviciado de la Universidad General*. Inicia lo treball per 21 códices hebraichs, de quiscun dels quals ne fa una petita ressenya crítica.

II.—També la *Defensa de la Sociedad* ha comensat en sos últims quaderns un oportú y utilíssim estudi sobre la historia de la agricultura espanyola: *La agricultura en la época romana y La agricultura de los árabes españoles*, per D. Antoni García Maceira. Nutridíssims de doctrina, acaba igualment, de fer coneixer eixa Revista, un discurs de D. Mateu Benigne de Moraga, considerant á *Cervantes como filósofo cristiano*, y altre de D. Joseph Moreno Nieto sobre los *Errores modernos*.

III.—Rebut havem ab gran satisfacció lo fascicle qu'últimament ha publicat la *Revue des langues romanes* (N.º 11 Novembre 1876) per tal com en ella va insertat un erudit article de nostre mestre en literatura lo Dr. D. Manel Milá y Fontanals: *Notes sur trois Manuscrits*. Fruit d'un viatge á la capital d'Aragó y á la córt, son estas notables apuntacions críticas del 1.º de nostres lletrats, referents á 3 distintas obras. *Un cansoner provensal*, manuscrit en poder del catedrátich de la Facultat de filosofia y lletras de la Universitat de Saragossa D. Pau Gil y Gil, qual 1.ª part compren un gran nombre de composicions del trovador catalá Serveri de Gerona, la 2.ª altres ja conegudas de famosos trovadors de la época clássica y la 3.ª al-

gunas de trovadors de la escola de Tolosa com Johan de Castelnou (del qui no se'n sabia cap poesia) en sa major part desconeguts y que no semblan posteriors á la 1.ª meytat del segle XIV.— *Una novela catalana* de la XV.^a centuria, *Curial y Guelfa*, existent manuscrita en la Biblioteca nacional (Madrid), de la qual ne dona á coneixer dit Sr. 3 bells fragments. Y *una traducció de la Disciplina clerical* de Pere Alfonso, en gascó ó tal volta bearnés, qual manuscrit se troba igualment en dita biblioteca y pertany á la 2.ª meytat del segle XIV. Produeixne també d' ell lo Sr. Milá, 3 escullits trossos.— Treball es aquest ab que ha honrat una volta mes las lletras catalanas, un de sos mes ilustres conreadors.

En lo mateix fassicle, lo Sr. Alart va prosseguint la colecció, tan interessant pera la historia de las costums com pera la filologia, dels *Documents sur la langue catalane des anciens comtés de Roussillon et de Cerdagne*. En ella inclou algunas ordinacions municipals de Perpinyá de 1310 y las tarifas de la leuda dels mercats de Toyr y del Volo.

Per fi la *secció de noves* nos comunica la de la següent edició de la versió catalana dels *Set savis de Roma: Die catalanische metrische version der Sieben Weisen Meister*, von Adolf Mussafia, Vienn. 1876, in 4.º

VI.—Reproduhim del *Polybiblion: revue bibliographique universelle*, la següent noticia:

«*Societat per l' estudi de la Historia de Sicilia*.—Ab aquest títol y per invitació del ministre d' instrucció pública, se ha fundat últimament á Palermo una associació, quals treballs serán sens dupte molt interessants. L' objecte d' aquesta Societat es publicar totas las memorias y documents relatius á la *storia patria* y com aquets treballs pertanyerán á diferents gèneros, se han disposat 3 seccions, baix la direcció cada una d' un director. A la 1.ª correspondrá tot lo que tinga relació ab la historia civil, literaria y eclesiástica. La segona tindrà l' encàrrech d' ocupar-se de la epigrafia, de la etnografia y de la bibliografia. La numismática, las bellas arts y l' archeologia formarán l' objecte de la 3.ª Aquesta nova associació conta ja ab un gran nombre de membres nacionals, haventhi també ademés alguns corresponents. Trobém entre aquestos á 2 francesos: M. Gaston París y nostre col·laborador ¹ M. le comte de Puymaigre; un espanyol, D. Manuel de Bofarull, ² y bastants alemanys; entre altres M. Liebrecht, lo savi professor de l' Ateneo reyal de Liége. La fundació d' aquesta societat ha introduit algunas modificacions en la publicació d' una ilustrada revista de Palermo, l' *Archivio storico*

(1) Parla la redacció del *Polybiblion*.

(2) Escriptor catalá pertanyent á una familia ilustre, quals membres han dignificat molt ab sos estudis la historia de Catalunya.

siciliano que ha vingut á esser lo periódich de l'associació, qual naixement havem donat ja á coneixer. Indiquém com á notables en lo primer fassicle de la nova serie de dita revista, un article sobre Galvano Lancia, *podestá* de Palermo en lo segle XIII, que, per la semblansa dels noms, se pot presumir, es l' autor d' aquesta noticia, Federico Lanzia, un dels descendents d' aquell home ilustre. En lo mateix número, M. Pittré ha comensat á estudiar las representacions sagradas (los *mysteris*) á Sicilia. Aquest treball, qu' á no duptar serà considerable, s' inicia baix bons auspicis.»

En vista de las antecedents ratllas, la redacció de LA RENAIXENSA se complau en felicitar al digne Arxiver de la Corona d' Aragó per la merescuda distinció de que ha sigut objecte, premi justament concedit á sos mérits literaris y als serveys que porta fets á la historia de Catalunya en part relacionada ab la de Sicilia.

V.—Finalment, convé mencionar pera cloure las apuntacions que composan esta nota bibliográfica, alguns dels articles mes interessants de *les Chroniques de Languedoch* y son: *la Gallia christiana*, taula de totas las diócessis de que 's tracta en eixa obra per M. P. de Fleury; *la vie durant les pestes en Languedoc* (1628?); y *le jeu de l' amour et du mariage au XVIIIe siècle*, ó sia una colecció de 7 cartas inéditas del célebre navegant francés Laperouse (1783), qu' essent d' índole amorosa descobreixen ab tota ingenuitat sos mes íntims sentiments.

A. BALAGUER.

Desembre 1876.

CORRESPONDENCIA

Sr Director de LA RENAIKENSA.

MOLT senyor meu: Tinch de notificarli que l'altre dia se descobrí per uns treballadors de una teulería (gracies al Senyor Pleyan) prop del portal de Boters y enfront del antich baluart de la Concepció, un fossar que alguns judican esser celta pero que al meu pobre entendre no ho pot esser, donchs que la forma dels sepulcres trovats no es celta, encare que si tinga una reminiscencia.

En alguns dessota la regió cervical del cadavre s'hi ha trovat una moneda: en lo anvers diu *Gallienus aug* (Galiano augusto) y representa á dit emperador, y en lo revers *Pax pública*. La figura de la pau es la de una matrona dreta, en una ma du una pica y en l'altra un ram.

Lo dibuix de la moneda está perfectament acabat, y molt ben gravat sobre tot en la cara que representa la Pau.

La forma dels sepulcres descuberts es la de un cono trencat, en sa base n'hi naix un altre de mes petit que es hont hi descansa lo cap.

Los celtas los construhian de forma triangular ó de nivell.

Lo posar monedas en los sepulcres no se estilá jamay entre ells, sino sols entre los romans que pensaban que ab lo *óculus* que ficaban en la boca dels morts aqueixos pagarian al barquer Aqueront lo conduhirlos al altre cantó de la llacuna Estigia: además que Galiano es un emperador romá del any 260 de la natividad de Nostre Senyor Jesucrist, época molt posterior á la vinguda ó estada dels celtas á Lleyda.

Condol que la comissió de monuments artístichs é històrichs no hagués manat extrauren un pera enriquir lo pobre museo de aqueixa ciutat.

Dispose del seu amich y S. S.

FREDERICH RENYÉ.

Lleyda 15 Novembre de 1876.

NOVAS

Lo dia 21 del corrent tinguerem lo gust d'assistir á la sessió pública inaugural que celebrá lo Centro de Mestres d'obras, que ho fou també d'obertura del nou local que dita Associació ha establert en lo segon pis de la Casa del Baró de Maldá en lo carrer del Pí, y de la exposició que pera solemnisar aquest fet hi ha instalat.

Tant importants objectes feren acudir al nou local una lluhida concurrència, en que s'hi contavan, á mes dels socis, moltes personas invitadas, entre ellas las representants de la premsa y de corporacions científicas y oficials. Desde 'l moment cridá poderosament la atenció de la concurrència la acertada disposició y ben entesa ornamentació del local, y lo rublert y triat de l'exposició. Consta aquell, amen de dependencias secundarias, de tres salas de regulars dimensions, dos de las quals se comunican mitjansant una columnata de gust grech en qual fris s'hi llegeixen los noms de eminents artistas espanyols, ab preferència catalans, y de un magnífich saló de sessions qual decorat, recordant las antigas salas gremials, ostenta los bellíssims motius d'ornamentació gótica aplicats ab senzillesa y severitat, formant un conjunt tant beñ entés que es sens dubte un local únich en sa classe, á Barcelona y digne de mostrars á qualsevulla foraster.

No es menys important l'exposició. Projectes arquitectónichs; treballs de agrimensura y geodesià; quadros entre ells dos del insigne Fortuny la *Batalla de Vad-Ras* y *Corrida de la pólvora*;

obras escultòriques, figurant en primer terme *La mort del just* de n' Foxá y 'l *Criteri de veritat* d' en Reynés; fotografias; objectes arqueològichs, mostres de pedra y de tota classe de materials y treballs referents á construcció; de tot s' hi troba perfectament distribuït, y revelant lo grau de avansament qu' han alcançat en nostra terra las arts en general.

Digne la sessió del objecte pera que fou convocada, comensá ab unas breus paraulas del Sr. President D. Alexandre Perich, alusivas á la historia de l'Associació y á sa marxa pera arribar al punt en que 's trobava. Lo Sr. Secretari D. Pere Buqueras doná acte seguit comte dels treballs verificats per lo Centro en l' anterior anyada llegint també lo Programa del concurs, quals detalls han insertat los periòdichs locals, pera adjudicar premis á los següents temas: 1.er *Arquitectura*: «Projecte d' un Panteon pera homens célebres catalans, emplantat en lo monastir ó en la montanya de Montserrat:» 2.ⁿ *Fusteria*: «Execució á mitat del natural d' uns balcones, ab porticons, vidriera y persianas, donat lo vano:» 3.er *Serralleria*: «Execució en ferro forjat, donat lo dibuix, d' un detall de remat d' un rexa:» 4.^t *Cerámica*: «A la mellor mostra de rajolas (azulejos) en relleu y esmalt que á la major bellesa en los colors y dibuix reuneixe la mes gran solidés» y 5.^t *Pedra Artificial*: «A la mostra de material conglomerat pera substituir la pedra que á sa puresa de textura y estructura reuneixe las condicions de fortaleza y economia.»

Termená la sessió ab un discurs de l' individu del Centro, nostre amic y col·laborador, n' Isidro Reventós, en lo qual, ab aquella brillantor de forma y valentia d' imatges que li es peculiar, s' ocupá de las condicions trascendentals del art arquitectònic actual, pera deduirne l' ideal que l' ha de guiar en sa marxa.

Tant aquest treball com los anteriors foren rebuts ab grans aplaudiments per part del auditori que surtí altament complascut de la festa. Després d' ella se reuniren, amés de altres personas, la majoria dels socis en la fonda de Estevet, ahont se serví un banquet, pronunciantse al final brindis entusiastas que demostraren benbé la vida que anima al Centro y las simpatías que s' ha sabut conquistar de tothom qui s' interessa per lo progrés de nostra pàtria.

Lo concert extraordinari que doná la Societat Coral d' Euterpe

lo diumenge 26 del corrent en lo Teatre de Novetats se vegé afavorit per una concurrencia tant nombrosa que algunas personas ni pogueren entrar en lo saló.

S' executaren los mes triats coros y pessas del repertori y s' estrená una *Escena coral* titolada *Nadal* ab lletra de D. Apeles Mestres y posada en música per lo Director del coro D. Joseph Rodoreda, obtenint un éxit complert y merescut.

S' ha verificat en lo Teatre Catalá la primera representació de la comedia en 3 actes, original del distingit escriptor D. Manel Angelon. De las condicions de la nova producció nos n' ocuparem ab la detenció deguda, sols dirém aquí que foren aplaudidas sas principals escenas y cridat l' autor á las taulas al final de cada acte.

D. Apeles Mestres ha publicat una extensa biografía d' en Joseph Anselm Clavé escrita en catalá que 's ven en las principals llibrerías.

Lo Col·legi Mercantil, qu' ab tot y lo poch temps que fá s' obrí al públich, ha arribat á posarse á l' altura dels mes importants en sa classe, gracias al exelent método seguit per son digne Director lo Sr. D. Evaristo Dey, no permetentli lo reduhit del actual local, donar tot lo desarrollo necessari á sas classes, passa á una de las mes grandiosas é históricas casas del carrer de Moncada, que per sa capacitat complirà los desitjos de tots los qui segueixen ab gust la marxa próspera de dit col·legi.

Segons tenim entés, á principis del pròxim any en que tindrà lloch l' obertura del nou local, lo Sr. Dey inaugurarà classes de *literatura é historia catalanas* y pensa donar á tot lo qu' á nostra ben estimada terra pertanyi, certa importancia tant necessaria com desconeguda en casi tots los col·legis de sa classe, que tan cegament y essent una rémora per lo desarrollo de las tendras inteligencias qu' á ells concorren pera ferse, segueixen en tot l' idioma oficial.

Una de las novetats que 'l Sr. Dey ha plantejat en son Col·legi, es la enseyansa de la *Taquigrafía* á tots los deixebles desde que l' estat dels seus coneixements los permet compendre la importancia d' aquesta asignatura, facilitant aixís doblement l' aprendre las lliçons orals que donguin los professors.

Felicitem per tot al Senyor Director del Col·legi Mercantil y li desitjem molta prosperitat pera que no decaigui en lo camí de las reformas tan útils á la ensenyansa.

Alguns professors de música catalans residents á Manila están organisant una societat coral per l' estil de las fundadas per lo músich poeta en Joseph Anselm Clavé.

Darrerament s' han estrenat al Odeon lo drama en tres quadros de D. Jaume Piquet, titolat *Herodes! ó la degollació dels innocents* y al Romea la pessa també catalana *D.ª Baldomera*.

L' editor D. Joaquim Vinardell ha publicat ultimament las següents obras:

LOS ALIMENTOS, *guia práctica para comprobar las falsificaciones de las harinas, féculas, cafés etc.*, deguda á la ploma del conegut professor de Praga A. Vogl.

El arte de los fuegos artificiales, seguido de una instruccion sobre la luz eléctrica, por L. M. E. Audot.

El Correo del Amor Ramillete de poesías amorosas, y modelos de multitud de cartas.

Estas obras van ilustradas ab ben acabats grabats y están impresas en los acreditats tallers dels Srs. Espasa germans.

Se trobarán de venta en las principals llibrería de Espanya.

Ha passat á mellor vida D.ª Mercé Amigué de Reventós mare de nostre company de redacció D. Isidro Reventós. Nos associem ab tota l' ànima al dolor de nostre amich.

S' ha publicat á Avinyó l' *Armaná Provençau* pera l' any 1877. Ni un treball ja sia en prosa ja en vers hi hem sapigut veure de nostres escriptors catalans y aixó que aquesta publicació preten ser eco del moviment literari que 's desenrotlla enllá y ensá dels Pirineus. Al ressenyar las revistas y demés obras que durant l' any han vist la llum s' olvida també per complert de Catalunya, Valencia y Mallorca, sols parla de nostre pais en aquellas cosas que poden honrarla y encara equivocant los fets. Be es veritat que 'ns *distingeix* calificant

á nostra llengua de dialecte de la seua y ab altres novetats de que no volem parlar en esta secció reservantnos ferho extensament quan vege la llum lo llibret especial que pera fer la propaganda *felibrenca* anuncia.

Lo conegut escriptor y poeta D. Joan Tomás y Salvany ha dat á la estampa un volum de poesías castellanas.

Ab lo títol de *Fantasías* ha publicat y posat á la venta en las principals llibrerias, D. Felip de Saleta un tomet de prosa catalana molt original per la manera que son tractadas las cuestiones de que s' ocupa.

La Real Academia de Bonas lletras d' esta Ciutat, en sessió de 9 de Desembre últim, procedí á la renovació dels cárrechs de la junta de govern pera lo bieni próxim, quedant constituida en la següent forma: President, D. Manel Milá y Fontanals; Vice-president, D. Joaquim Rubió y Ors; Secretari 1.er, D. Gayetá Vidal Valenciano; Secretari 2.^{on}, D. Francisco Máspons y Labrós; Arxiver-bibliotecari, D. Andreu Balaguer y Merino; Contador, D. Manel Angelon; y Tresorer, D. Joseph Puiggarí y Llobet.

La casa editorial Bailly-Bailliére de Madrit ha posat á la venta la *Agenda de bufete ó libro de memoria diario*, la *Agenda de bolsillo*, la *Agenda de la lavandera y de la planchadora*, y 'l *Calendario Americano*, corresponents al próxim any 1877. Sabuda es la utilitat doméstica d' aquestas publicacions.

Hem rebut també, editats per la mateixa casa, los *Primero y segundo curso de portugués con la clave de temas, arreglados por D. Francisco de P. Hidalgo*. Están arreglats al método de Ahn.

Creyem útil la publicació d' aquesta gramática per quant ha de contribuir á que 's conegue mes de lo que 's coneix un idioma que sobre ser lo d' una nació peninsular, y estar cridat tal vegada algun dia á ser calificat de *dialecte del castellá*, te ramificacions en lo cor d' Espanya; en las provincias gallegas, mes portuguesas per tots conceptes que no pas espanyolas.

En un folletet de 12 planas ha publicat l' erudit Director del Museu arqueològich de Tarragona D. Bonaventura Hernández una descripció del mosaich que 's trová fa cinch ó sis mesos en la propietat, coneguda per Plassa d' armas, que D. Delfí Rius de Llobet posseix á cosa de mitj quart d' aquella ciutat en la pendent oriental del turó sobre que está edificada. Lo mosaich citat constituïa 'l paviment d' una saleta de banys romana, ab la pica ó receptacle oberta á flor de terra, de parets cubertas també de mosaich: la saleta era quadrada, d' uns 25 pams de costat, y la banyera 'n tenia aproximadament 8 de llargaria per 3 de amplada y poch menos de profunditat.

L' interés principal del mosaich independentment del que li dava sa situació que aclareix los duptes que fins ara suscitava la fixació del perímetro total de la Tarragona romana, está en los medallons ab bustos de joves romanas de tamany major que 'l natural, que flanquejavan los quatre ánguls de la banyera, dels quals per desgracia no se 'n pogueren salvar mes que dos per haber destruhit los altres y la major part del paviment los treballadors que casualment lo descobriren. Gracias al patriótic zel del Sr. Rius foren estrets ilesos aquells dos, y, colocats en quadros, se conservan en poder seu junt ab altres fragments, á la disposició dels aficionats á la arqueología artística.

A nom d' aquestos felicitem al Sr. Rius y al Sr. Hernandez als quals será degut que no 's perden del tot memorias de no escassa importancia histórica.

Está molt adelantat un tomet de poesías catalanas trtuladas «*Cansons del trevall*» escrites per nostre coloborador en Emili Coca y Collado.

Lo cuadro dramátich *A la vora de la mar* estrenat l' estiu passat en lo teatre del *Buen Retiro* ha resultat ésser del ja célebre escriptor D. Frederich Soler. Aixís veyem que ho fan públich los cartells del teatro Romea.

Está avansada la impressió del *Romancer catalá*, aplech de las poesías históricas de D. Francesch Ubach y Vinyeta la major part d' ellas llorejadas.

Ab verdadera dolor participém á nostres lectors la perdua que ha sufert Catalunya en la persona del eminent literato D. Joseph Coll y Vehí director de nostre institut provincial, catedrátich de retórica y poética del mateix y per tants conceptes honra de las lletras patrias y de las lletras castellanas.

S' han repartit los papers al teatro Catalá d' una nova comedia en un acte de D. Frederich Soler titolada *Dígali atxe*.

Ab l' any nou comensará á sortir com á folletí de *La escuela del obrero*, un setmanari catalá destinat á propagar l' amor á las cosas de la terra entre 'ls obrers.

CERTÁMEN CLAVÉ.—Lo Jurat calificador nombrat per la Societat coral Euterpe per portar á cap aquest concurs literari, ha jutjat las trenta composicions presentadas, cuals titols y lemas se publicaren oportunament; y examinadas las mateixas, s' ha convensut de que la novetat d' aquet género de poesia tan poch cultivat ha sigut una traba per los poetas, lo cual l' ha impulsat á no obrar ab severitat excessiva.

En mitx de tot ha considerat mólt superiors á las demás duas poesías; en consecuencia ha adjudicat los premis en la forma següent:

COPA D' ÉBANO Y PLATA.

Catalunya: Temps nous, glorias novas.—Cantata per coro y orquesta.

POM DE PENSAMENTS DE PLATA.

Los Llenyaters: Recorts de un temps millor.—Coro á veus solas.

Barcelona 30 desembre 1876.—Lo Secretari del Jurat calificador, Apeles Mestres.

Dintre pochos dias s' estrenará á Valencia una pessa de costums original del Sr. Huertas titolada *Sort, Segó y Mut*.

També está en publicació lo quint volum de las *Cansons de la terra* que ab tant acert ve publicant D. Francesh Pelay Briz.

La comissió francesa que ha projectat las distintas fatxadas de las seccions estranjeras que concorrerán á la Exposició universal de Paris ha escullit pera model de la secció espanyola lo frontis de la magnífica casa Gralla que fa pochs anys encara pera admiració de propis y estranys s' alsava en lo carrer de la *Porta-ferrissa*.

La Real Academia de Buenas letras de Barcelona ha publicat lo següent cartell que 'ns apressurem á traduhir:

Lo foment protecció de 'ls estūdis histórichs y literaris constitueix un dels fins mes importants d' esta Corporació que ab lo propòsit de millor realisarho en la sessió celebrada per la mateixa lo dia 9 del corrent aprobá y acordá donar la deguda publicitat á las següents bases:

1.ª La Academia protegerá ab aussilis pecuniaris á las personas que publiquin ó tingan dispostas pera sa publicació obras originals, inéditas reproduccions ó coleccions de documents de reconeguda utilitat relatives á la historia ó á la literatura de Catalunya.

En lo primer cas es á dir tractantse d' obras ja publicadas sempre y quan los autors solíciten la protecció de la Academia, aqueixa nombrará una comissió de son cos pera que examini l' obra y emita dictámen que haurá de limitarse á si es ó no es mereixedora de la indicada protecció. En lo segon aixó es; tractantse d' obras inéditas, reproduccions ó de coleccions de documents, la comissió podrá indicar las modificacions qu' en son concepte deurian ferse en lo manuscrit y aceptadas per la Academia y per l' autor podrá concedirse l' aussili solícitat.

2.ª La comissió nombrada per l' exámen de las obras proposará á la Academia la cantitat qu' en son concepte dega entregarse al autor en calitat de recompensa ó com ausili tenit pera ella en compte 'l valor intrinsech del treball y las circunstancias materials que adornen ó degan adornar la publicació.

3.ª Pera evitar que quedm sensa imprimir ó incompletas las obras subvencionadas se disposa que cuan se solícite la protecció de la Academia pera ajuda de costas pera la publicació d' una obra quedará 'l manuscrit en poder de l' Academia que l' entregará al autor á mida que l' haja de menester pera la impresió y al mateix

temps las quantitats ab que l' Academia haja resolt aussiliarlo en la manera y forma propostas per la comissió.

4.ª Los autors estarán obligats á entregar pera la Academia 'l número d' exemplars que d' acort ab los mateixos fixi la comissió al proposar lo premi.

5.ª Pera obter á tals aussilis ó recompensas no es menester pertanyer á la Academia.

6.ª Las obras impresas ab anterioritat á la aprobació d' aquestas bases per l' Academia no poden solicitar la protecció de qu' es parla en las mateixas.

Barcelona 30 desembre de 1876.—Gayetá Vidal, A. S.

SUMARI

GAYETÁ VIDAL VALENCIANO.	Lo mon invisible en la literatura catalana.	393
FRANCESCH BARADO Y FONT.	Recorts de Catalunya. L' Estany.	404
DAMÁS CALVET.	Discurs llegit en la inauguració del Ateneo de la classe obrera del Poble Nou.	409
JOAQUIM DE NEGRE Y CASES.	Sepulcre de Santa Eulalia.	417
JOAN PONS Y MASSAVEU.	Tinch relacions.	419
FELIP DE SALETA.	Correspondencia.	440
EMILI COCA Y COLLADO.	Ma fantasía.	451
JOAN BAPTISTA GENDRA.	Vetllant un malalt.	454
F. MIQUEL Y BADÍA.	Bibliografía.	455
A. BALAGUER.	Id.	460
FREDERICH RENYÉ.	Correspondencia.	463
	Novas.	464